

*frihet att anordna och bevista
sammankonist för upplysning,
meningsyttring eller annat liknande syfte
eller för framförande av konstnärligt verk*

Om Möttesfrihet, ur Regeringformen, 2 kap. 1§, punk 3

ALL OFFENTLIG MAKT I SVERIGE UTGÅR FRÅN FOLKET

BOKEN

Text: Figge Heurlin

Bild: Björn Edin

Grafisk form: Sara Andersson, www.casara.se

Redaktion: Jafer Taoun, Erik Vestman,

Ann-Marie Erixon

PROJEKTET

Jafer Taoun, konstnär och pedagog

Erik Vestman, konstnär och pedagog (våren)

Figge Heurlin, konstnär och pedagog (hösten)

Ann-Marie Erixon, projektkoordinator

Johanna Fridh, producent

Katrine Egemose, praktikant (våren)

Hampus, praktikant (hösten)

Tack till alla medverkande elever och lärare.

ISBN: 978-91-979339-1-9

7. Att skapa – Demokrati
OM VÄGLEDANDE VÄRDERINGAR

8. En introduktion
OM VILKA VI ÄR OCH VÄNDER OSS TILL

11. Jafer, *konstnär och pedagog på Drömmarnas Hus*

12. Att knäcka nöten och komma till kärnan
OM ATT HITTA INFALLSVINKEL PÅ ETT TEMA

14. Tänk dig... en värld som öppnar sig
OM ATT SKAPA EN MÅLPUNKT

17. Ann-Marie, *projektkoordinator på Drömmarnas Hus*

18. Säg vad du vill. Håll käften, om du vill
OM ATT BRYTA NER TEMAT

20. Cirkeln
OM ATT SKAPA RUM FÖR DELAKTIGHET

23. Shayma, *elev på Rosengårdsskolan*

24. Plats
OM ATT VARA ÖPPEN FÖR FÖRÄNDRINGAR

26. Att bära sin frihet
OM ATT GÖRA ORDEN TILL SINA

29. Elisabet, *lärare på Rosengårdsskolan*

30. Förstoringen
OM ATT SKAPA FOKUS KRING BARNENS ARBETE

Shahad, *elev på Rosengårdsskolan* 35.

Zlatanikonerna 36.

OM ATT MISSLYCKAS, MISSLYCKAS IGEN OCH MISSLYCKAS BÄTTRE

Miniatyrer 38.

OM ATT BLI AV MED BILDER OCH BYGGA VÄRLDAR

Abas, *elev på Rosengårdsskolan* 43.

En låda, inget facit 44.

OM ATT UTVECKLA ETT KONCEPT DÄR INGET ÄR RÄTT ELLER FEL

Erik, *konstnär och pedagog på Drömmarnas Hus* 47.

Ett tomt rum eller ett fullt 48.

OM PEDAGOGISKA UPPLÄGG OCH KONSTNÄRLIGA UTTRYCK

Åsa, *rektor på Dalhemsskolan* 51.

Amo, när ska vi krossa? 52.

OM ATT JOBBA PRAKTISKT I GRUPP

Haidar, *elev på Dalhemsskolan* 55.

Sista workshopen 56.

OM ATT BARA GÖRA, MEDBORGARKUNSKAP, ÄGANDE, LJUD OCH REVOLUTION

Kristina, *lärare på Dammhagskolan* 59.

Sandra, *elev på Dammhagskolan* 65.

Dörrar 66.

OM VAD MAN KUNDE SE OCH HÖRA PÅ UTSTÄLLNINGEN

En demokrati förutsätter aktiva, tänkande och skapande människor...

Agnes Nobel, barnpsykolog och docent i pedagogik

Att skapa – Demokrati

OM VÄGLEDANDE VÄRDERINGAR

Hösten 2010 när vi nyligen hade påbörjat projektet som denna bok ska handla om var jag i Amsterdam på ett seminarium där konstnärer och kulturpedagoger från en rad europeiska länder hade samlats. Vi skulle utbyta erfarenheter och samla idéer till en guide för konstnärliga utövare med olika inriktningar som ville arbeta i skolan. Bland en av många inspirerande övningar fanns en som hette ”Resan till helvetet”. Vi fick skriva upp fem värderingar som var viktiga för oss i vårt arbete. Alla skrev och satte sina fem lappar på ett papper. Resan kunde börja.

Du vandrar genom en öken. Vattnet är slut sedan länge. Krafterna sinar och solen bränner. På håll närmar sig en gestalt. Han har en flaska med vatten i händerna. Du kan få den, men det kostar. Du måste

betala med en av dina värderingar.

När du kommer till den mörka floden står en färjkarl där och det är samma sak. Han vill ha betalt.

Sedan stod vi där alla med var sin post-it.

På min stod det *Demokrati*.

Utmaningar och *Fantasi* hade jag kastat först. De behövde jag inte så mycket på den här resan. Sedan åkte *Jämlikhet* och *Värdet av att uttrycka sig*. Många hade *Frihet* som sitt sista ord. För mig rymdes allt det i demokratin. Inte i betydelsen av demokrati som en stat där alla får rösta vart fjärde år, utan i betydelsen av ett levande samhälle där alla är lika mycket värda och där det är viktigt att alla får och kan uttrycka sig på olika sätt. På så sätt är kreativiteten en viktig del av en demokrati.

En introduktion

OM VILKA VI ÄR OCH VÄNDER OSS TILL

I projektet som denna bok ska handla om har vi arbetat med att göra konst utifrån Sveriges grundlagar tillsammans med unga, nyanlända. Projektet hette ”Lära för livet – gör ett guldval” och genomfördes i nära samarbete med pedagoger och elever från Rosengårdsskolan i Malmö, Dammhagskolan i Landskrona och Dalhemsskolan i Helsingborg. Det bedrevs med medel från Europeiska integrationsfonden och Sparbanksstiftelsen Skåne på Drömmarnas Hus 2010–2011.

Drömmarnas Hus är ett personalkooperativ på Rosengård i Malmö som arbetar med socialt förändringsarbete för barn och unga med kulturen som verktyg. Vi arbetar med både drama, teater, konst, film, media, musik och utepedagogik. I allt försöker vi tänka framåt och skapa en hållbar utveckling. Detta genom att skapa förutsättningar för barn och unga att uttrycka sig och växa, liksom för vår jord att överleva och frodas. Vi försöker hela tiden att hitta nya sätt att arbeta på, att bli bättre på det vi gör och att utveckla våra metoder.

Vi har funnits sedan 1990, först under namnet Teater X men sedan millennieskiftet som Drömmarnas Hus. Denna bok kommer att beskriva lite av de metoder som vi har arbetat fram under åren, men framför allt hur vi har arbetat med ”Lära för livet”.

Boken vänder sig till dig som är pedagog

och nyfiken på olika sätt att utveckla kreativa lärprocesser, till dig som är kulturarbetare med intresse för pedagogiskt arbete och till alla som bryr sig om våra barns framtid. Den innehåller mina och våra tankar och reflektioner kring vad som hänt under projektet och tar upp frågor som: Hur man kan arbeta med kreativa läroprocesser? Vad kan man lära sig genom dem? Vad man kan möta för motgångar i ett sådant arbete? Vad man kan vinna på att arbeta mer skapande i skolan? Hur kan skola och kultur mötas? Hur kan en konstnärlig process se ut och hur kan man som konstnär involvera andra i den? Vad är delaktighet? Vem äger projektet?

Detta varvas med en rad intervjuer med människor som på olika sätt varit delaktiga i processen – kulturpedagoger, projektledare, lärare, skolledare och inte minst elever, och deras tankar kring en del av dessa frågor.

Och allt är vackert och rikt illustrerat med Björn Edins bilder av processen, barnens verk och människorna som varit med.

Förhoppningen är också att du ska kunna använda boken som en ledtråd i genomförandet av ett eget konstnärligt projekt. Projektet som vi har genomfört har haft en konstutställning som målpunkt, men idéerna och tanke-sättet kan åtminstone delvis tillämpas även på projekt med andra konstnärliga uttryck: multimedia, film, scen, foto, text med mera.

Jafer

JAFER TAOUN har varit aktiv som konstnär och pedagog på Drömmarnas Hus sedan 1994. Han är uppväxt i Basra i södra Irak. När kompisarna spelade fotboll började han som tioåring att intressera sig för att göra bilder. Han pratar passionerat och med ett leende på läpparna om konst, möten och människors drömmar och fantasier.

Hur gick det till när du började med konst?

Jag började rita vykort. Ateljén på skolan var mitt mål och mitt gömställe. Jag lyckades övertala lärarna att jag var duktig och fick extra tid till det. Det fanns dem i min familj och andra vuxna som uppmuntrade mig.

Fanns det konstnärer i din familj?

Absolut inte.

Vad var det för bilder du gjorde då?

Jag härmade Paul Klee när han var surrealist. Och Picasso.

Hur hittade du deras bilder?

På vykort, i kontskataloger och tidningar.

Hur gick det till när du började jobba med barn?

På Institute of Fine Arts i Bagdad där jag utbildade mig fick alla läsa pedagogik. Alla blev bildlärare men vi ville vara något annat. Vi ville inte bli bildlärare.

När vände det?

När jag gick ut min utbildning var det krig

och vi blev satta i militärskola. Jag sa att jag inte kunde skjuta. Det var psykiskt. Jag fick mycket skit för det. De sa att jag var en mes. Till slut sa de att ”han är ingenting att ha, han får bli sekreterare”. Så hamnade jag på en anläggning för rehabilitering av krigsskadade soldater. Och arbetat med människor blev viktigare och viktigare. Och jag har blivit mer intresserad av filosofi och psykologi. Drömmen om att etablera en verksamhet för barn växte. Jag jobbade på ett konstcentrum i Basra och som bildlärare i flyktinglägret i Rafha där jag bodde i flera år.

Vad är det viktigaste du lärt dig genom det sociala arbetet med konst?

Jag hade en idé om att samla en miljon brev där irakiska barn ritade och skrev till George Bush, han som var då, om att inte bomba Irak. Jag tänkte, kanske en miljon barns röster kan stoppa det. Tiden räckte inte. Bombningarna kom. Men den tanken födde något hos mig. Om vi hade...

Vad är det bästa med att jobba med barn?

Att jag har fått deras nyfikenhet på allt omkring mig. Om man går och håller ett barn i handen så vill de ofta att man ska stanna och titta. ”Titta”, säger de! Jag ser inget, men tänker att det är något. Det är inte ingenting. Det är något som vi vuxna inte ser. Barnens nyfikenhet har lärt mig att själv bli mer nyfiken. Som vuxen blir man anfallen av en massa skit. Den materiella världen stör och förstör.

Vad är gemensamt i de projekt som du tycker har blivit bra?

Att de har involverat människor i konst på ett enkelt sätt. Vi har flyttat konsten från den traditionella konstmiljön; gallerier, konstthallar med mera, och till människorna i deras vardagsmiljö.

Vad är det som inte har funkat?

Jag har haft synpunkter på kvantiteten ibland, att vi har varit tvungna att nå så många barn. Men nu kan jag även se att de projekten har fört goda saker med sig.

Vad är unikt med det här projektet?

Kvalitén. Konceptet.

På vilket sätt?

Innehållet i vårt koncept är unikt för det är nyskapande. Det är något som barnen inte möter vanligtvis. Det är en stor del av de politiska och sociala frågeställningarna som projektet bär på som kan vara anledning till att de här barnen har lämnat sitt land. Vi kopplar det till samtidskonst, att man kan uttrycka det i konst och göra skillnad. Vi ger också lärarnas roll en stor plats i det hela. Själva satsningen är unik på olika sätt. Tänk bara på de resurser som lagts ner i det här projektet. Vi gör allt för att föra barnens berättelser ut i det offentliga och att det de vill säga inte stannar i klassrummet, utan fortsätter vidare...

Att knäcka nöten och komma till kärnan

OM ATT HITTA INFALLSVINKEL PÅ ETT TEMA

Temat som vi hade fått i uppdrag att arbeta med hette ”Medborgarkunskap”. Hur skulle vi närma oss det? Skulle vi gå ut och undersöka det politiska systemet, den offentliga förvaltningen, domstolarna? Hur skulle vi göra konst av det? Jafer hade en idé om att projektet skulle avslutas med en utställning i flera olika lägenheter runt om i Malmö.

På Drömmarnas Hus har vi inga egna utställningslokaler eller scener, utan hittar hela tiden lösningar för varje projekt. Idén med att ställa ut i olika lägenheter handlade både om att komma ut och möta sin publik där de finns och om möjligheter till att involvera och samarbeta med boende. Men också om att leka med föreställningen om vad en lägenhet eller en bostad är och kan vara. Vad kunde man göra med en sked? Med ett köksskåp? Med ett badrum? En lägenhet? Vi ville göra något tillsammans med barnen som skulle bli en upplevelse, en språngbräda för fantasin. Att se den här utställningen skulle vara som att gå in i en värld och det fanns något lockande och spännande med att tänka att den här världen låg bakom en alldeles vanlig lägenhetsdörr.

Men hur skulle vi arbeta med medborgarkunskap? Vi visste att vi skulle möta barn

som inte kunde särskilt mycket svenska och ibland kanske ingen alls. Vad innebär det att vara medborgare? Hur skulle vi hitta kärnan i det här? Har vi någon konstitution i Sverige? Nja... Men någon slags grundlagar finns det väl?

Jag började läsa regeringsformen – och till min förvåning med stor entusiasm. Där fanns många kärnfulla formuleringar som man skulle kunna undersöka i kreativa processer. Jag skrev ut och började stryka under...

All offentlig makt i Sverige utgår från folket.

Svart på vitt.

Den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Det här skulle kunna bli en utgångspunkt i diskussioner.

Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden...

Gör de det? Gör vi det?

Grundläggande fri- och rättigheter: Yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

Skulle vi kunna göra ett rum som handlade om yttrandefrihet? En installation om religionsfrihet? Ja, nu var vi igång.

yttrandefrihet

ur Regeringsformen, 2 kap. 18. paragraf 1

tryckfrihet

Tänk dig... en värld som öppnar sig

OM ATT SKAPA EN MÅLPUNKT

I nästan alla projekt som vi genomför på Drömmarnas Hus skapar vi något som vi brukar kalla för målpunkt. Lägenhetsutställningarna var det här projektets målpunkt. Vi spånade på ett arbetsnamn för själva utställningen och fastnade för Dörrar. Dörrar som i dörrarna in till lägenheterna, dörrarna in till olika garderober och skåp som kunde innehålla berättelser, bilder, ljud och uttryck.

Tänk dig att du står framför en dörr i ett slitet trapphus. Du öppnar och möts av en värld full av barnens reflektioner av sina liv och sin omvärld. Det kan vara mörklagda teatralt ljussatta rum med ljud. I badrummet kanske du möts av en ocean. Innanför köksskåpen kanske någon viskar en berättelse. Ett akvarium kan vara fullt av teckningar.

Det kan också handla om de dörrar som öppnas och stängs framför oss i samhället. Med kunskap och uttrycksmöjligheter förbättras våra förutsättningar att ta oss dit vi vill. Med projektet ville vi öka de ungas tro på framtiden och sig själva. Genom skapande processer ville vi inspirera till lärande och medvetenhet.

Varför målpunkt?

Vi har i många fall upplevt att de utställningar, föreställningar och premiärer som vi har haft som final för våra projekt har varit

viktiga för barnen som varit med. Det blir på riktigt. Deras arbeten har lyfts upp och belysts på ett nytt sätt. De har vuxit och känt sig stolta. Det är ofta också något vi kan erbjuda som är utöver det ordinarie skolarbetet, något som varierar skolundervisningen och skapar motivation och stimulans till lärande. Vi kan ofta även erbjuda nya ögon på de grupper och klasser som vi arbetar med. Vi försöker att utforma olika övningar och arbeten så att alla på något sätt kan komma till sin rätt och göra något som de är riktigt bra på. Att vi då avslutar med en målpunkt där det konstnärliga uttrycket står i centrum hjälper oss att lyfta fram de olika kvalitéerna i en grupp.

Målpunkten engagerar också oss som pedagoger och konstnärer. Det engagemanget tror jag gör oss bättre och mer inspirerande för barnen att möta. Det handlar helt enkelt om att uttrycka sig och att möta sin publik.

Ann-Marie

ANN-MARIE ERIXON är projektkoordinator på Drömmarnas Hus. Hon kom till Skåne från Norrland som tonåring för att ägna sig åt teater och musik. Hon pratar med entusiasm och glöd om allt som har med lärande, bra idéer och gestaltande att göra.

Hur såg vägen hit ut för dig?

Jag började jobba här 2005 med föreställningen *Malmö Brinner*. 600 rutor hade slagits sönder. Det kastades sten på bussar, ambulanser och polisbilar. De som gjorde så, vad ville de säga? En idrottsledare blev knivhuggen till döds när han hade försökt stoppa några från att ta sig in på badet. Och på Drömmarnas Hus sa man: "Vad kan vi göra?" Svaret blev *Malmö Brinner*. För att det brinner nu och det kan brinna till grunden. Men det handlade också om eldsjälar. Vilka fanns? Och vad kunde man göra? Hur kunde man vända det? Det var ett fantastiskt projekt som jag gick igång helt på.

Vägen hit ja...?

Jag har jobbat med kultur och lärande innan och brinner för estetiska, kreativa läroprocesser. Det finns en otrolig kraft i att jobba med kultur och lärande. Särskilt spännande är det när det också handlar om socialt förändringsarbete.

Varför började du brinna för det här?

Jag har själv hållit på med teater och musik och även varit intresserad av konst. Jag bör-

jade jobba på Värner Rydén's fritidsgård här på Rosengård och hittade min plattform i att jobba med projekt med olika uttryck. Började tänka målpunkt. Vi tänkte till exempel att vi skulle göra en konsert och så kom en grupp tjejer igång att skriva texter och låtar. Det blev så fruktansvärt tydligt hur mycket som kan hända när man får bekräftelse. De växte hundra meter, tjejerna.

Jag har försökt scanna av var jag befunnit mig och se vad det finns för möjligheter. Som när jag började på Rosengårdsskolan och där fanns en musikstudio och en mediaavdelning där man jobbade med film. Då gjorde vi ett projekt som hette *Absolut kärlek* som blev en konsert på Malmö Konserthus och en turné. Det började som ett sidoprojekt, men efter hand involverades fler ämnen. Att jobba gemensamt och komma ut och möta en stor publik och få fina recensioner, det gav nerv åt skolarbetet och en stor stolthet hos barnen.

Det har blivit min egen resa också, ett eget lärande. Det här funkade jätkligt bra. Varför?

Det här sättet att jobba har funkade väldigt motivationshöjande. Det har gjort saker begripliga och satt dem i ett sammanhang.

Vilka är de viktigaste spåren som du sett att vi från Drömmarnas Hus lämnat i den här typen av projekt?

I en kommun som vi arbetade var de först väldigt skeptiska till att vi skulle ha tid med lärarna. De trodde att vi skulle komma och bjuda på kulturupplevelser. Men efter att

de jobbat med oss ett år så satte de igång egna projekt och inspirerades mycket av det vi gjort tillsammans. Vi ser ofta i elevernas utvärderingar att det här har funkade. Sedan är det på många olika sätt – ibland när man jättemånga och lite kort, och ibland några få och närmare. Ett viktigt spår som vi kan lämna är när lärarna ser nya sidor hos sina elever och när andra än dem som brukar får kliva fram och visa framfötterna. Det allra häftigaste är när man känner hur vi kan förstärka varandra, kultur och skola, och alla vinner. Allra mest eleverna.

Vad hoppas du att det här ska lämna för spår?

Att eleverna ska vara jättestolta. Att man har fått ökad förståelse för grundlagar. Det hoppas jag. Genom att inte bara läst utan också gestaltat hoppas och tror jag att det ska sätta sig, att ett lärande ska ha ägt rum och att lärarna ska ha fått nya verktyg. Jag hoppas att vi får en metodskrift som ger mersmak. Det bästa är om allt ger mersmak och eleverna känner att de växer.

Säg vad du vill. Håll käften, om du vill

OM ATT BRYTA NER TEMA

I vårt uppdrag var det bestämt att vi skulle jobba med barn i Malmö, Landskrona och Helsingborg. Vi skulle arbeta laborativt och en viktig del av uppdraget var att utforska metoder och arbetssätt som vi sedan skulle förmedla vidare. Den första terminen jobbade vi med tre förberedelseklasser från Rosengårdsskolan. Hur skulle vi introducera grundlagarna? Hur skulle vi kunna göra något kring det som de kunde tänkas bry sig om? Det borde vara något som har med deras vardag att göra. Något man kan använda. Något fint. Något snyggt. Vi prövade att göra en t-shirt med texten ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket” och en slags personlig tolkning av den i form av en bild (en siluett av människor som står tillsammans). Det blev roliga kontraster: Den högravande texten mot den alldagliga t-shirten och den grafiska kontrasten mellan det personligt handmålade mot det anonymt tryckta. Det kändes kul.

Vi skrev ut en rad korta citat ur grundlagarna med stor skrift på var sitt A4 och spred ut dem på ett bord. Nu skulle de kunna välja var sin text. Texterna skulle kunna tryckas på t-shirtarna och sedan bli utgångspunkt för fler arbeten. För att göra texterna begripliga

prövade vi att försöka översätta dem till en enklare svenska.

Den lite krångliga texten:

Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Blev då:

Säg vad du vill.

Medan:

Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot tvång att giva till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende.

Blev:

Håll käften, om du vill.

Jag tror att det hjälpte till att liksom avvärpa texten. Man kunde skratta åt det och de här två meningarna, *Säg vad du vill* och *Håll käften, om du vill*, fastnade hos flera barn och blev ämne för diskussioner.

Att bryta ner texten på det här sättet tycker jag funkar bra. Vi tittar på den från olika håll, gör tolkningar med både bild och egna ord. Och att sprida ut den i stor stil över ett bord gör det också mer handgripligt, konkret.

Cirkeln

OM ATT SKAPA RUM FÖR DELAKTIGHET

När man gör ett sådant här projekt är det ofta diskussioner om hur mycket man ska och kan styra. Hur mycket ska man styra barnen i deras skapande? Vad är inspiration och vad är styrning? Vem äger projektet?

Delaktighet är a och o. Elevernas delaktighet, liksom vår som pedagoger.

Vi valde att avgränsa arbetet med grundlagstexterna till bordet med citat. Vi letade också inspirationsbilder som kunde handla om vad man kunde göra med ett rum, vad samtidskonst kunde vara och hur idéer kunde bära. Vi tittade även på Miro's mycket barnsliga teckningar med klottrade ord i kanterna och bilder på hans sedan färdiga skulpturer efter samma skiss. På så sätt ville vi visa på hur idén var det viktiga. Vi ville komma förbi problemet med att många tror sig inte kunna teckna eller måla. Alla har idéer och tankar. Genom skisser, anteckningar och samtal kunde vi sedan hjälpas åt att gestalta idéerna.

Nu skulle den första gruppen komma. Hur skulle det gå? Fanns det något i vårt upplägg som skulle slå an i dem? Vi hade en bild av 1 550 stolar som staplats upp på platsen där

ett trevåningshus en gång stått, mitt i Istanbul. Det kändes som om det var många som stannade upp inför den, både i den här klassen och senare. Den fascinerade på något sätt. Konstnären hette Doris Salcedo och verket hade varit del av en stor biennial i Turkiet 2003.

I den staden går ingen i skolan, sa en pojke.

Det fastnade hos mig. Jag vet inte riktigt vad han menade med det men det fastnade. Menade han att ingen kunde sitta vid sina bänkar för att alla stolarna var där mellan husen? Eller att de var så tokiga som hade gjort något sådant att de måste vara helt utbildade?

Vad är konst?

Det är sådant som inte är på riktigt.

Konstgräs, till exempel.

Den här (en kille gick fram för att känna på en blomma) är den på riktigt?

Vi pratade om vad konst kan vara. Det finns konstgjorda saker, som till exempel konstgräs och plastblommor, och så kan man göra konst som de har gjort här av stolarna. Eller så kan man göra en utställning som vi ska göra.

Vi visade en bild av ett förstört rum; en sönderskuren säng, kläder över allt, trasiga väggar och dörrar (Jeff Wall, *The Destroyed*

Room 1978). Vi pratade om att det är någon som först tänkt ut det här och sedan lagt ner mycket möda på att få det att se ut just så här, för att berätta något med det. Vad ville han eller hon säga? Vad kunde ha hänt?

Vatten, sa en.

Vatten över allt, sa en annan.

Det kanske hade varit en översvämning, eller en jordbävning eller hade någon varit mycket arg, eller ledsen eller blivit galen. Fantasin var igång. Fantasin som vi behöver både för att tolka och för att skapa.

Vi började varje träff med samtal och diskussioner på det här sättet. Vi satt kring ett runt bord i ett lite mindre rum utanför ateljén. Den här sortens samtal blir i sig ett sätt att utöva demokrati. Det runda bordet, eller cirkeln, som vi ofta börjar med i alla våra projekt, tycker jag är en bra utgångspunkt för det. I en cirkel kan alla se varandra och bli sedda.

Shayma

**SHAYMA HAIDAR är 13 år och kom till Sverige från irakiska Kurdistan för två år sedan. Hon har gått på Rosen-
gårdsskolan sedan dess. Hon kan gömma sig bakom sitt långa korpsvarta hår. Hon är angelägen om att berätta vad hon varit med om och visar lågmält en stor entusiasm.**

Vad minns du av det vi gjorde här i projektet?
Hyllan. Och t-shirten.

Vad stod det på din t-shirt?
Att alla har rätt till utbildning.

Varför valde du det?
För jag vill ha det så. Det är viktigt.

Vad hade hänt om vi inte hade fått gå i skolan?
Man hade inte lärt sig allt. Läsa. Skriva. Språk. Sverige. Kultur.

Vad minns du av hyllan?
Att vi har ritat, skrivit, valt texter och klistrat.
Det var fint.

Kommer du att minnas det här projektet om tio år?
Ja, ja. (Nickar leende) Jag kommer att minnas en hylla. Text. Vi ritade och skrev. Det var roligt.

Plats

OM ATT VARA ÖPPEN FÖR FÖRÄNDRINGAR

Nu gick vi in i ateljén där lagcitaten låg utbredda. Med den första gruppen kändes det som att de kunde skapa sig en uppfattning om innebörden i texterna efter att ha tittat runt, frågat och pratat kring dem en stund. Alla valde var sin text. De kunde handla om exempelvis yttrandefrihet, tryckfrihet eller mötesfrihet. I den här gruppen hade majoriteten varit i Sverige i flera år och några var på väg att börja i vanliga klasser. När nästa grupp kom, i vilken det fanns dem som bara hade varit i landet i några veckor, tänkte jag: "Vad har vi gett oss in på? Jag måste vara dum i huvudet som tänker jobba med den här gruppen med texter som dessa."

Hur skulle vi göra? Kunde vi bryta ner det ännu mer? Vi sa att de kunde välja antingen en text, en del av en text, eller ett ord.

Efter att ha gått runt en stund och fått hjälp med tolkningar av sina lärare och av oss, särskilt av Jafer som pratar arabiska vilket flertalet i gruppen talar, så valde en del hela texter medan andra hade strukit under vissa ord.

En hade ringat in ordet *Trygghet* ur:

Det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till hälsa, arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet.

Ur samma mening hade någon annan strukit under *Rätten till utbildning*.

Faktum är att det här sättet att närma sig texten kändes mer kreativt än det som vi tänkt från början.

En annan pojke stod med den här texten framför sig:

Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstration på allmän plats.

Ur det hade han ringat in ordet *Plats*.

Hans lärare var lite tveksamma. Vad hade det med grundlagarna att göra? Det hade de rätt i men Jafer och jag blev omedelbart intresserade. Det var ett modigt beslut, något som stack ut och tydde på att han hade tänkt till. Vad menade han med det? Han tyckte att det var viktigt att man hade sin egen plats i världen. När han senare skulle illustrera sin text gjorde han det som en planritning av sitt rum med säng och skrivbord.

Jag tyckte att det var fantastiskt för att det var eget, genomtänkt och omsorgsfullt. Det var kreativt helt enkelt. Och visst knöt det på något sätt an till grundläggande fri- och rättigheter?

Domstolar samt
förvaltningsmyndigheter och andra
som fullgör uppgifter inom den
offentliga förvaltningen skall i sin
verksamhet beakta allas likhet inför
lagen samt iakttaga saklighet och
opartiskhet.

All offentlig makt i Sverige
utgår från folket.

plats

trygghet

Att bära sin frihet

OM ATT GÖRA ORDEN TILL SINA

Några lärare blev nog stressade vid tanken på att deras elever skulle lära sig de svåra texterna. Inte så konstigt, med tanke på att vi själva undrat vad vi gett oss in på. Men det är också en del av en sådan här process, att man någonsans när idéerna möter verkligheten undrar vad tusan man håller på med – eller till och med känner att allt faller platt. Så är det. Det är bara att börja om, tänka om, bygga på. Kanske borde vi ha pratat om det också? Kanske hade vi kunnat få lärarna att känna sig tryggare då?

När eleverna väl har sina egna t-shirtar kan vi prata om ämnet på ett nytt sätt. Det har blivit närmare.

Hur känns det att bära yttrandefrihet? Kan vi göra ett rum där man upplever yttrandefrihet? Eller motsatsen till yttrandefrihet? Vad har yttrandefrihet för färg?

Grönt, säger en.

Vitt, säger en annan.

Vi tittar på en av tröjorna: *Ingen medborgare får landsförvisas eller förhindras att resa in i riket.* Hur kan man göra konst av det?

Ett pass, säger en.

Bra.

En annan tänker en stund och säger sedan: *Resväskor.*

Visst, vi kan göra något med resväskor, något om att resa.

Under EU-projektet som jag jobbade i parallellt var jag på besök på en skola i norra England som arbetade mycket aktivt med kreativt lärande och utepedagogik. Barnen samlade material i trädgården för att sedan forma dem till bokstäver och ord. En flicka hade skrivit ordet *Garden* av mörka kvistar. Fotografen som var med i projektet föreslog att de kunde göra en bild där hon låg intill sitt ord. Det ville hon, men då ville hon ha ett annat ord: *Dream*. De skapade bilden och hon låg under sin *Dröm*.

När hon själv skulle vara med i bilden fick ordet en ny betydelse. Hon ville hellre bli sedd tillsammans med *Dröm* än med *Trädgård*. På det här enkla sättet hjälpte den här kreativa processen henne att hitta ett ord som var hennes. Vad handlade hennes drömmar om? Jag skulle vilja se hennes bilder och läsa hennes texter och jag är säker på att de fanns där.

Senare under hösten prövade vi i olika konstellationer en workshop där vi lekte med en overheadprojektor och en kamera. Vi kopierade lagtexter till overheadpapper och plock-

ade fram buntar med inspirationsbilder som också fanns på overhead-papper och som vi använt tidigare. Så kunde barnen själva bygga lager av bilder och text som de sedan kunde projicera på sig själva. Den som inte ville vara med med sitt ansikte kunde göra det mot en rygg, en arm eller en hand. Det blev väldigt fina bilder. Det som är bra med en sådan här övning är att barnen kan skapa bilden snabbt, med enkla medel och utan att behöva kunna något om fotografi. De kan regissera bilden utan att vara den som tar den.

De här tre exemplen handlar om hur man kan erövra ord genom att bygga bilder kring dem där ens egen kropp blir en del. Ord. Bild. Kropp. Och att bära det, bli en del av det.

Elisabet

ELISABET ROSENQVIST kommer från Lund och har jobbat på Rosengårdsskolan de senaste fem åren. Hon har alltid en liten videokamera över axeln eller i handen. Hon dokumenterar, iakttar, bryter in, förklarar och förenklar när det behövs.

Varför blev du lärare?

För att det är ett kreativt yrke. För att man ständigt får uppfinna hjulet, förnya sig själv och sin undervisning beroende på vem man möter. Sedan är jag idealist och vill hjälpa andra. Jag känner mig lyckligt lottad, att jag har fått bra förutsättningar och fötts på en bra plats, att jag har mycket och ge tillbaka.

Har du velat bli lärare sedan du var liten?

Nej, det kom senare. Jag har pluggat olika saker. Har bott i Manchester och pluggat konsthistoria och italienska och jobbat på biograf.

Varför har du stannat på Rosengårdsskolan?

Det är spännande. I förberedelseklass måste man gå till grunden i kunskap. Det är en större utmaning än att undervisa på högre nivå med givna referensramar. Rosengårdsskolan ger mig också stor frihet i mitt upplägg, så länge jag gör ett bra jobb.

Du jobbar mycket med video i din undervisning.

Hur började du med det?

Vi gjorde en föreställning på skolan som hette

Rami och Jasmin efter Romeo och Julia. Där filmade eleverna bakgrundshistorier till karaktärerna och jag fick lära mig att klippa. Sedan har jag arbetat med media och film som ett språkverktyg. Vi går till exempel ut och pratar med människor på en myndighet och filmar det. Vi tittar på det vi filmat och pratar om det. Vi skriver om det. Sedan läser vi det vi skrivit. Det finns mycket forskning som stöder det sättet att arbeta på. Talet är det primära och bild är ett utmärkt sätt att stimulera till tal.

Att se sig själv är också viktigt. Man minns bättre då. Det finns ett skriande behov av att bli sedd, inte mist här och multimedia är effektivt.

Finns det någon eller några speciella forskare som du kan rekommendera?

Jim Cummins är stor bland andraspråksforskare och Pauline Gibbons. Många på Rosengård tror på hennes idéer.

Vad är din upplevelse av projektet här på Drömmarnas Hus?

Positivt. Miljöombytet tror jag är viktigt. Och att vi får tänka till, om till exempel grundlagar, vilken grundsten de egentligen är, saker som man tar för givet.

Vad tror du barnen har fått ut av det?

Att det varit kreativt. Att de har fått synas, inte bara av oss lärare utan också av andra. Kunskap om lagarna tror jag kommer att

läggas sig. Vi kommer kunna ta upp det igen senare. I grunden finns det att de får synas och finnas, att de har bra tankar och att de får komma ut ur skolan. De kommer garanterat att minnas detta.

Finns det några nackdelar med att vara med i ett sådant här projekt?

Nej, absolut inte. Man vinner mer än man förlorar. (Skratt) Vi som lärare är ju också med och bedriver undervisning fast på ett annat sätt. Man kan se det som bättre bemanning. Vi hjälps åt att bygga byggnadsställningar som vi sen kan ta bort.

Finns det något annat som de har lärt sig eller utvecklat?

Socialt så stärker det samarbetsförmågan. Och när det gäller språkutveckling så kan det vara intressant att jobba med sådana här svåra ord som man måste prata runt omkring. Men framför allt har de fått utveckla sin kreativitet. Vi har för lite av det.

Förstoringen

OM ATT SKAPA FOKUS KRING BARNENS ARBETE

Vi har förberett en bild av en lägenhetsdörr som vi har fäst på en kartong och skurit ut så att man kan öppna dörren. Där bakom kan de lägga ett papper. Där ber vi dem att göra en skiss på något som skulle kunna hända när man kliver in. Tänk på Miro's skisser. Gör det enkelt. Skriv. Rita. Idén är det viktiga.

Vi har tänkt att de ska börja med sina bakom-dörren-skisser efter att de blivit färdiga med t-shirtarna, men tröjpysslandet tar längre tid än väntat och de får istället med sig dörrmallarna tillbaka till skolan.

När de kommer tillbaka till Drömmarnas Hus har de i en av grupperna gjort var sin teckning med ganska genomarbetade idéer på installationer: Ett rum där man kan säga vad man vill. En trave med resväskor, i den översta som ligger öppen ser man t-shirten med texten *...alla medborgare har rätt att röra sig fritt...* Ett rum handlar om dödsstraff. En man är på väg att hängas. På väggen hänger en stor klocka. En annan skiss visar en bordskiva med en text om mötesfrihet. Vi pratar om hur man ska kunna bygga upp rummen och installationerna. Vad behöver man för material?

I en annan grupp valde man att arbeta med att bryta ner innehållet i lagarna ännu mer, jämförde med skolans trivselregler med mera, för att få det mer begripligt. Man hade också varit på Moderna museet i Malmö och tittat på och pratat om konst. De diskussionerna fortsatte när de kom till oss. Sedan gick vi vidare till att göra bakom-dörren-skisserna.

Det blev en massa tänkvärda och fina teckningar och tankar. Jag såg bland annat en kille

som hade ritat en bild av en person som låg ensam på en säng. I en prat- eller tankebubbla såg man två människor som höll varandra i handen.

Tänker du på någon speciell lag som den här bilden handlar om?

Nej.

Vad skulle den kunna handla om?

Vi tittar på en tavla på väggen som visar en massa lagcitat och tänker att den kanske kan handla om diskriminering. Ensamheten, utanförskapet kanske handlar om det? Så kopplade vi ihop idéer och lagar.

Vad var det som gjort den kopplingen så tydlig från början i den första gruppen? Var det t-shirtarna? Att de var lite äldre och hade en lite bättre svenska? Eller att de hade tagit med sig sina mallar till skolan och fått bättre tid? Med den gruppen visste vi hur vi skulle gå vidare. Vi skulle köpa in väskor och bord och grejor så att de kunde sätta igång och bygga sina installationer.

Till nästa gång har vi köpt några resväskor och ett bord, plockat fram lera och annat så att de ska kunna sätta igång och konkretisera sina idéer. Men det går trögt. De vet inte vad de ska göra. Och vi har haft för lite idéer, känner jag, om vad man kan göra med det som vi plockat fram. Vi hinner inte heller hjälpa alla. Här tänker jag att det blir för öppet. Att vi skulle ha haft mer idéer själva och satt tydligare ramar.

Vad skulle vi göra med den större gruppen och alla deras skisser? Alla kanske inte skulle kunna göra egna verk? Och med tanke på er-

farenheten från den första gruppen så tänker vi nu att de måste göra något tillsammans. Vi ville också att det fortsatta arbetet skulle utgå ifrån det som de redan gjort. Kunde man skönja en viss frustration från lärare och kanske även elever, att det liksom bara blev enkla naiva teckningar? Och vart skulle det leda?

Till nästa gång har vi gjort förstoringar av alla deras skisser. Vi sitter ner i lugn och ro och tittar igenom och pratar kring dem. Inget är fel och inget rätt. Vad tänker människorna på bilderna? Är de glada? Rädda? Arga? Ensamma eller tillsammans? Konturerna av två människor, är det en människa i en annan eller någon som ser sig i en spegel?

Det som de gjort gången innan får ny betydelse och det känns som att det ger ett slags lugn till alla. Det är inte något annat, märkvärdigt, som ska presteras. Det som de har gjort nu är både viktigt i sig och något vi kan bygga vidare på.

Förutom förstoringarna har vi även gjort förminskningar och skalenliga kopior av både skisserna och lagtexterna. Vi har hittat en enkel bokhylla på en loppis som vi har skruvat isär och vars delar vi har lagt upp på bänkarna i ateljén tillsammans med klisteryttor och travar med skisser och texter. Eleverna sätter med full energi igång att tapetsera hyllan. Först vill de ta sina egna texter och bilder och göra sin egna lilla bit. Vi säger att de gärna får ta varandras bilder och texter också och att hela ytan ska fyllas. Det ska bli allas hylla och man behöver inte ha någon egen bit. De gillar det verkligen och det blir ett skönt organiserat kaos.

Efteråt blir jag förvånad över att de tyckt att det varit så speciellt och ovanligt att få samarbeta. Det här blir så engagerande att de fortsätter med den här hyllan resten av terminen. Det var inte alls något som vi hade planerat utan det växte fram. De fyllde ut hela hyllan med sina bilder och texter som de även klippte isär; *Skola, Barn, Rätten till utbildning och Sorg* (ur ”omsorg om den enskildes...”). Till slut byggde de små mobiler med utgångspunkt i samma bilder och texter som de hängde inne i hyllplanen.

Här var avgränsningen ganska tydlig. De hade hyllan, fotostatkopiorna och klistret att jobba med. Svart och vitt. Några ritade visserligen dit några nya bilder och använde lite färg, vilket också var helt okej, men jag tror ändå att den där avskalade grunden var bra att utgå från. Och kopplingen till grundlagen var där eftersom det var ur den som texterna och orden var hämtade – liksom inspirationen till bilderna.

Dörrmallarna var ett sätt att rama in, lyfta fram och skapa fokus kring vad barnen gjorde, enkelt men verkningsfullt. Deras tankar skulle rymmas just inom dörrkarmen, en väldigt tydlig ram. Och så blev det ett litet spänningsmoment när man öppnade dörren. Vad skulle gömma sig där bakom? Det fungerade även som en påminnelse om att det var i just en lägenhet som det skulle hända.

Förstoringarna var ett annat sätt att skapa ram och fokus kring vad de gjort. Förminskningarna likaså. Och arbetet med hyllan blev en fortsättning på det.

stolar, spisen skåpar, klockor, plåster, glas...
 ar, stolar, gafflar, kullar, fisk, fönster, tvätt,
 ricka, blommar, bröd lampa, micro, ugn, färdig
 bakverk, stekpanna, disktvätt, diskmaskin, ...
 tidnings, skåp, fat, mat, chips, kuddar, papper,
 gryntrane, brödrost, mat, bordslampa, sopskåp.

Rita på porstiv...
 Vatten som väts ut från bliska och det är
 på hela pollet, borden är det är i två bitar.
 En liten...
 En liten tåg som står i vägg och de
 En blommar är sönder.

Köket

- * Blod från micron ut på diskbänk och skåp
- * Rosett runt micron
- * Vatten i vassen
- * Rök när micron exploderar
- * mat i kylan

Kontroller Vad vi behöver
 En hall med två vägar
 Målarfärg, många olika
 Skyltdörrar
 Pennor
 kläder, fina och trasiga
 Papper
 Tejp
 Blyertspennor
 Gråa och blå vägg
 spegelgolv
 Mobiltelefon
 två peruker (en brunett och en blond)
 Kol
 De fattiga kläderna = Sliken klänning
 Kakos skai (halv)
 De Rika kläderna = Fin klänning & lite smycken
 Färgade papper
 blå fot

Chips
 Champagne
 godis
 tallrikar -
 kniv och gaffel
Prisma + U
 liten bord
 Vin
 Ris skåp

Mat

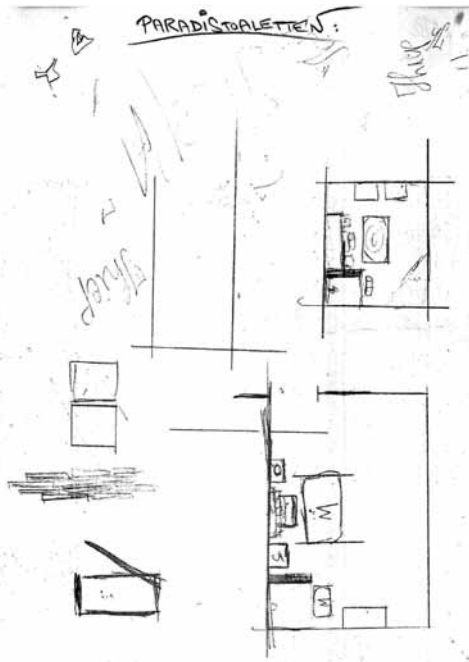
Till dem rika =
 Lyxig mat
 Till dem fattiga =
 Akelig mat
 Baka eis, roseller

Korridor
 Svar på fråga
 1 Måla väggarna
 2 Tavlor, dörr
 3 Speglar, klacka
 4 Stolar, bord, fönster, gardiner
 5 Soppuna, tvättstolar, skåp på bestämda konstnärer
 6 Golv, tak, färgglada vägar
 7 Vi vill sura på väggarna för jag har rätt att utverka mina kläder, jag får bli vad jag vill om

Röpa VÄGGEN:

Idéer

1. En bänk som ska ha ett rep runt rummen.
2. En byrå som ska vara upp och ned.
3. En gardin men den har brödar som vi kan hänga på bordet.
4. En klacka som det står yttrandefrihet på i stället för bänken.

torlös blå väggar
 taket med himmelsfärg och moln
 grönt golv som gräs
 växter
 dusch med ljus
 lampor som sol
 soffa/stol som ett träd
 • skåp som ett samhälle under vassen
 • spegelklapp över vassen
 • medicin mot koldioxid
 badkar som ett hav med många guld fisk
 handfat också som ett hav med en båt

Shahad

SHAHAD SAEED är 14 år och kom till Malmö från Bagdad för drygt ett år sedan. Hon är alltid glad när hon kommer, alltid på hugget, lyssnar uppmärksamt och verkar ha ett otroligt sug efter att utvecklas och lära sig mer.

Hur var det när du kom hit?

Mycket fint, på alla sätt. Ordning och allting.

Finns det något du saknar från Bagdad när du är här?

Jag saknade trygghet och säkerhet.

Okej. Finns det något du saknar därifrån nu?

Nej.

Hur var det att börja skolan här?

Det var tråkigt när jag inte kunde språket, sedan blev det bättre.

När vände det?

När jag lärde mig språket.

Hur lång tid tog det?

Ungefär två månader. Efter en månad kunde jag några ord och sen efter fyra månader gick det bättre.

Oj. Det var snabbt.

(Hon ler och nickar.)

Vad minns du från i höstas när vi jobbade med projektet?

Jag minns t-shirten, hyllan, att vi ritat många

saker om trygghet och säkerhet. Jag minns att jag jobbat tillsammans med kompisar, att vi har samarbetat.

Finns det något du kommer att komma ihåg av det här när du blir äldre?

Allt.

Har du lärt dig något om lagen?

Jag har lärt mig om rätten att gå i skola och att alla får bestämma vad de tycker om.

Har du lärt dig någonting om konst?

Ja, att rita bättre och göra fina saker.

Finns det något annat du har lärt dig?

Att läsa bättre. Svåra ord.

Finns det något dåligt med att vara med i ett sådant här projekt?

Nej.

Är det något annat som du har missat?

Nej.

Vad tänkte du när du klev in på utställningen?

Det var mycket roligt, att se alla saker som jag gjort, alla bilder.

Vad är skillnaden på om vi tittar på vad vi gjort här i ateljén eller om vi gör en utställning?

Det är bättre med en utställning. Allting är ordnat finare. Att vi ser allting igen.

Zlatanikonerna

OM ATT MISSLYCKAS, MISSLYCKAS IGEN OCH MISSLYCKAS BÄTTRE

Till nästa gång tänker vi med den första gruppen att de nu måste få göra något tillsammans. Eftersom de alla har egna idéer på installationer, kan vi konkretisera någon av dem i grupp? Problemet är att vi inte kommer att ha tillgång till någon av de lägenheter som vi hoppas kunna ställa ut i än på länge. Vi har inte plats att bygga upp en hel rumslig gestaltning. Däremot kan vi förbereda och bygga delar.

En av killarna har en idé som handlar om tryckfrihet. Han vill skriva en insändare om att Zlatan spelar dåligt, för att se om det är något som kan tryckas. Det är en väldigt rolig idé. Jafer och jag börjar prata mer om det, om Zlatan som ikon och om ikonbilder. Vi tänker att vi kanske kan göra en samling av Zlatan-ikoner som tillsammans med insändaren och tankarna kring det kan bli en Zlatan-hörna. Då kan eleverna skapa egna bilder som tillsammans blir en helhet. Formen för en ikon är tydlig. Vi kan använda kollage där man klipper ut bilder av Zlatan och sätter på gloria och upphöjdhet. Vi kan titta på vilka färger som man använder i ikonmåleri och begränsa oss till dem; guld och mörkrött, kanske grönt?

Vi testar själva. Det känns roligt. Vi plockar fram en massa inspirationsbilder, både på Zlatan och på traditionella ikoner. Visst finns det likheter. Några av Zlatanbilderna är bearbetade så att det skiner om honom; det finns guld och upphöjdhet precis som i de traditionella bilderna.

Vi går in i ateljén där vi har förberett ramar, foton, färger och några exempel som vi har gjort. ”Vad ska vi göra”, frågar ändå flera av dem? Jag tänker att det kanske ändå inte var någon bra idé det här? Jag känner inte att de uppfattar humorn i det, så som vi har gjort.

Vi pratar lite med deras lärare efteråt. De har kommit på en annan dag än vad de brukar, eftermiddag i stället för förmiddag och de har haft en allmänt rörig dag. Kanske är det därför som det inte har fungerat. Jafer, jag och Hampus som är praktikant hos oss den här perioden bestämmer oss för att fortsätta veckan därpå. Men de tänder inte riktigt på idén.

När det blir så här tänker jag att jag och vi som grupp har misslyckats. Är det dumt? Smittar det av sig? Kan man misslyckas? Eller är det ett bra försök, en erfarenhet att dra lärdom av? Men det är också den där lilla frustrationen som ger energi och mod till förändring. När vi lämnar ungdomarna hoppas jag att de ska känna sig inspirerade, att de ska ha fått möjlighet att uttrycka sig och att de ska ha blivit medvetna om nya saker, ha lärt sig saker. Det är inte så lite. Och inte så konstigt om man ibland känner att man misslyckas. Det är bara att misslyckas igen och att misslyckas bättre. Energin i den frustrationen tror jag som sagt att man kan använda konstruktivt, förutsatt att man också får känna att man lyckas andra gånger.

Miniatyrer

OM ATT BLI AV MED BILDER OCH BYGGA VÄRLDAR

Hela hösten handlade om att laborera, att pröva sig fram, testa, reflektera, utvärdera, förändra och improvisera. Förutom redan nämnda övningar gjorde vi några som handlade mer om fritt skapande där vi målade på stora halvtransparenta tyger. Vi gjorde en workshop tillsammans med en kompositör som också arbetar på Drömmarnas Hus: Jens Friis-Hansen. Vi spelade in barnens röster när de läste, skanderade, viskade eller sjöng sina lagtexter, tillsammans och var för sig. Jens mixade ihop det till en fantastisk suggestiv ljudmatta som blev en viktig del av vår delutställning.

Den första terminen närmade sig slutet. Vi skulle sätta ihop en mindre utställning i december månad eftersom det skulle bli allt för avlägset för barnen som varit med under hösten att vänta till sommaren därpå för att få se frukterna av sitt arbete.

Under hösten arbetade vi även med en annan skola som vänder sig till ensamkommande barn. De har inte blivit en del av den här berättelsen på samma sätt som de andra grupperna, eftersom det inte har funnits någon kontinuitet i mötena med dem. Det är i sin tur en del av deras berättelser. De kan försvinna från sin skola och stad från en dag till en annan. Antingen kan de bli utvisade till ankomstländer i Sydeuropa eller få anvisningar till kommuner runt om i Sverige. Ibland kom några av

dem, ibland kom ingen och så en gång kom de 14 stycken. Alla killar, alla från Afghanistan och alla med dari som modersmål. En kille pratade lite svenska, en annan lite engelska.

Vi skulle förklara vad vårt projekt handlade om, att vi skulle göra en utställning i en lägenhet om samhället och lagarna. Jag vet inte vad som gick fram till de här killarna genom deras kompisar som översatte via knagglig engelska och svenska. Men bilderna som de byggde tydde på att de förstått sammanhanget.

Vi hade genom tidigare möten med några av de här killarna förstått att det gav mer att jobba med bara bild än att försöka med ord. Och även att workshopen skulle rymma allt från a till o på en träff, eftersom vi inte visste vem som skulle komma från gång till gång.

Nu hade vi förberett vit kartong, papper, pappersknivar och tunna svarta tuschpennor. Utifrån det skulle de bygga sina egna samhällen, sina världar. Vi hade också gjort en bas i form av en kartong som de skulle bygga det på. För att vi skulle kunna ta hand om det och för att det skulle få plats i utställningen.

De satte igång med det samma utan att vi behövde säga så mycket. De byggde skolor, berg, gator, hus och människor som rörde sig där. En byggde en kub där två händer höll om varandra runt ett hörn. I det andra hörnet föll konstruktionen ihop. Han förklarade det med

att vi måste samarbeta för att samhället ska hålla ihop, annars rasar det. Den var fantastisk. Alla de där miniatyrsamhällena var fantastiska.

Jafer och jag pratade efteråt om vad det var som gjorde att just den övningen fungerat så bra. Jag pratade om att bygga världar och Jafer pratade om att bli av med bilder. Jag tycker att den bilden, att bli av med sina bilder, är väldigt talande. Jag tänker att det är en viktig del av skapandet, att göra sig av med bilder, tankar och ord, att få det som redan finns inom en, ur sig.

Att göra sig av med bilder kan ju också innebära att bygga världar. Det kan även vara så att man först gör sig av med bilder och sedan bygger världar av dem. Så skulle man kunna säga att processen såg ut när Rosengårdsskolans bokhylla växte fram. Det började med deras egna bilder, spontana bilder som de haft i sig som de sedan byggde vidare på och med. Att bygga världar kan också vara att skapa en målpunkt. Utställningen är en värld, medan bokhyllan, miniatyrerna och teckningarna är världar i världen.

Killarna fick ur sig sina bilder, sina världar, och vi andra kunde kliva in i dem. Det enda vi gjort för att skapa förutsättningar för det här är att vi satt igång tankar om vad samhället bygger på och lagt fram några bitar vit kartong, lim, knivar och pennor.

Hösten handlade som tidigare konstaterat om laboration, och vi ville även laborera med olika sätt att utvärdera vårt arbete. Vad hade eleverna fått ut av våra möten? Kunde vi skapa ramar för dem att uttrycka det på något kreativt sätt? För att barnen skulle våga vara kritiska och som en hjälp för att hitta ord på saker satte jag ihop ett dokument med möjliga synpunkter; positiva, negativa, möjligheter till utveckling med mera.

Med den första gruppen tänkte vi att de först skulle få erinra sig vad som hänt under hösten. Vi gick kort igenom allt som hade hänt. Sedan fick de en liten vikbok där de själva kunde rita eller skriva reflektioner från hösten, tänkte vi. Men det var svårt. Det blev mest redovisningar, ”vi gjorde det och sedan gjorde vi det”. Jag hade tänkt att de först skulle få göra sin egen berättelse om hösten och sedan kunde man lägga värderingar i det. Det var alldeles för krångligt. Med nästa grupp gick vi direkt på de mer värderande begreppen. Det fungerade bättre, men efteråt känns det ändå som att det är mina ord som står där. Det ger inte så mycket även om det är de som har valt ut dem.

De intervjuer med barnen som återges här känns som att de avslöjar mycket mer om barnens tankar kring projektet. När jag gjorde dem tänkte jag också att det är något man

borde göra oftare, att sitta ner med ett barn åt gången. Helt andra tankar kommer fram då.

Nu hade vi några veckor på oss att sätta samman en mindre delutställning. Vi hade precis ställt i ordning en liten studio på Drömmarnas Hus och bestämde oss för att göra utställningen där. Vi utgick från det mörklagda rummet där vi kunde lysa upp enstaka verk och detaljer. Jafer och jag hade, inspirerade av samtalen med barnen, spånat kring att det skulle finnas ett rum i utställningen där man kunde sitta ner och prata och reflektera kring vad man sett. Vi tänkte att det skulle finnas ett stort bord fullt av barnens teckningar, lagtexter och reflektioner. Hela det rummet skulle inte få plats i studion, men vi bestämde oss för att bygga upp bordet som vi sedan kunde ha med till den stora utställningen. Vi gjorde det som ett gigantiskt underbelyst ljusbord med en matt plexiglasskiva. Där skulle vi kunna ha bilder och texter från allt som vi hade arbetat med under hösten.

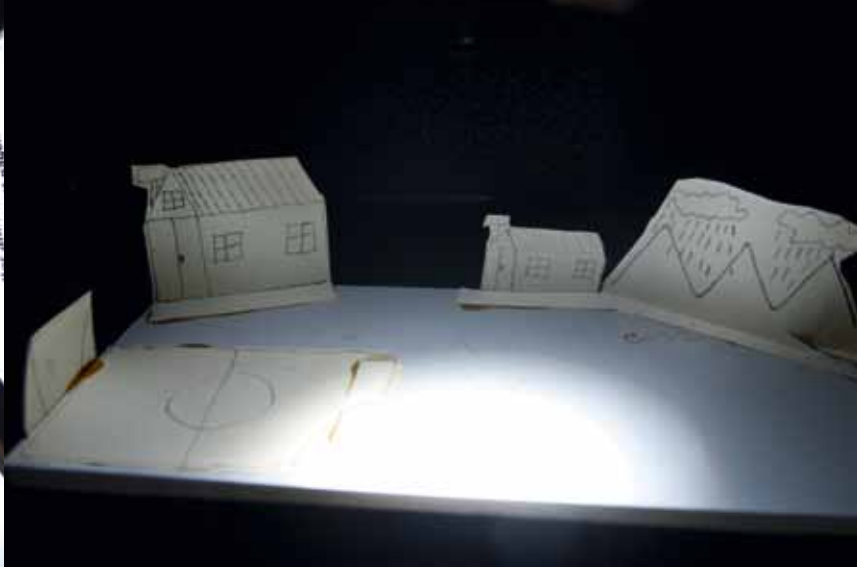
Vi byggde tittskåp och montrar av loppisfynd. Vi målade dem svarta, satte in miniatyrerna och konceptskisserna i dem och ljussatte dem med små batteridrivna spotlights. Bokhyllan fick sin plats och sitt ljus liksom bordet om mötesfrihet. Det var den enda av de skisser på installationer som realiserats. Jafer

brukar säga att ibland är vi pedagoger och ibland är vi barnens assistenter och bara gör vad de säger, förverkligar deras visioner. Bordet hade vi fixat, målat svart och beställt en text som vi satt ditt. Men alla idéer fanns där och fick sitt fokus genom tittgluggarna. Vi la också ut en massa förstoringsglas som gav ytterligare ett moment av upptäckande, undersökande, fokus och förstoring. Och längst in i rummet stod det stora ljusbordet där alla delar i projektet låg i lager, huller om buller, ett interaktivt verk där många dröjde sig kvar, tittade, läste och stuvade om.

Så byggdes en värld av allas bilder, bilder som man blivit av med, fått ur sig och som nu fanns där för oss alla att se.

I en gästbok som låg framme på vernissagen uttryckte flera av barnen sin stolthet och hur fint de tyckte att det blivit. En pojke skrev ungefär så här, översatt från arabiska:

Jag är Ahmed. Jag gillar utställningen mycket. Jag blev imponerad. Det gläder mig och jag blir stolt över mig själv. Det är det lilla jag kan säga om den vackra utställningen. Ett stort Tack.

Abas

ABAS är 16 år går på Rosengårdsskolan. Han är uppväxt i Mogadishu i Somalia och kom till Malmö för tre år sedan. Han kom hit utan sin familj med en äldre kille som han kände. Nu har hans mamma också kommit hit. Han har ett blygt och smittande leende och väljer sina ord väl.

Vad tycker du om att gå i skolan?

Skolan är bra, att man lär sig alla ämnen. Det är mer här, mer ämnen. I Somalia hade vi inte bild eller slöjd eller sådana ämnen.

Kände du till vad en grundlag var innan vi gjorde det här projektet?

Ja, det är från grunden. Som när man bygger ett hus. Eller som en grundskola till exempel.

Vad vet du om grundlagar nu?

Jag vet att det finns mötesfrihet och yttrandefrihet till exempel.

Vem är de till för?

Till folket. Det är regler.

Vem mer?

De är för alla. Mest för de som bestämmer. Premiärministern. Även polisen.

Vad är fördelen med att göra ett sådant här projekt jämfört med vanlig undervisning?

Att man pratar, ritar, tittar. Olika. Att man kan välja själv.

Varför gjorde vi en utställning?

För att andra ska se. För att visa vad vi kan.

Hur kändes det att se den?

Det kändes bra. Jag tyckte om bordet.

Du var där flera gånger?

Ja, två gånger. Det var en vikarie som ville se.

Hur var det då att visa upp vad du hade gjort?

Det var häftigt.

Har du gjort något sådant förut?

Nej, aldrig.

Skulle du vilja göra det igen?

Vet inte. Har inte tänkt på det.

En låda, inget facit

OM ATT UTVECKLA ETT KONCEPT DÄR INGET ÄR RÄTT ELLER FEL

Till våren såg upplägget lite annorlunda ut. Vi skulle involvera nya skolor, från Landskrona och Helsingborg. Vi tänkte oss lite färre men längre träffar. Vi skulle försöka dra lärdomar av höstens försök. T-shirt-workshopen tyckte vi var en bra igångsättare, men den hade tagit onödigt mycket av vår tid i ateljén. Eftersom vi också ville hitta metoder som lärare sedan själva kunde använda sig av var det naturligt att vi nu la över mer på dem. Vi träffade även klassernas pedagoger innan vi träffade eleverna. Det brukar vi normalt alltid göra i våra projekt på Drömmarnas Hus. Då finns det tid att sitta ner i lugn och ro och prata om vad vi ska göra, få input och tillsammans utveckla projektet.

Under våren fortsatte jag mer med andra projekt och arbetade i detta enbart med det som handlade om skrivande och reflektionen kring våra metoder. En ny konstnär och pedagog som heter Erik Vestman började i januari och var med och utvecklade upplägget för våren.

Under hösten hade vi också lärt oss att vi kanske inte skulle kunna ta hand om alla installationsidéer om alla kom på var sin. Nu skulle eleverna jobba fram idéerna i grupp. Vi skulle träffa dem två halvdagar på deras skolor.

Sedan skulle de komma till Malmö under två heldagar; den första på Drömmarnas Hus och den andra förhoppningsvis på plats i lägenheten eller utställningslokalen.

På lärarträffen överlämnade vi ett litet kit i form av en låda med texter och bilder om och ur Sveriges grundlag och inspirationsbilder som handlade om olika rumsliga gestaltningar. När vi kom till klasserna för den första träffen hade de redan på olika sätt börjat prata om grundlagarna. På Dahlhemsskolan har de ”demokrati” som tema för hela högstadiet och där hade de haft prov på grundlagarna. I klassrummet i Landskrona hängde sammanfattningar och reflektioner kring grundlagen uppe på väggen, som ”Alla är lika värda – utom kungen” eller ”Du får demonstrera – men boka tid”.

Vi tittade tillsammans på inspirationsbilderna. Bland annat återigen Doris Salcedo installation med de 1 550 stolarna. En tjej sa: ”Det handlar om en kvinna som inte fått komma till tals och synas och höras. Det här är hennes sätt att visa sig.”

Vi pratar om vad som gör de olika bilderna intressanta och kommer fram till att saker som tas ur sitt sammanhang och sätts i nya är något som förenar många av konstverken. Det är i

sin tur något som väcker tankar. En elev säger att det är viktigt att konstnärerna inte är för tydliga med verken, att de är öppna och att man får fundera och tolka själv.

Vi pratar om att alla tolkningar och idéer är bra. Det finns inget rätt eller fel.

I senare samtal med både elever, lärare och skolledare visar det sig att det har varit en viktig erfarenhet av projektet, att få göra något där det inte har funnits ett facit. När vi har frågat eleverna hur de vill ha det, vad de tänker om olika saker eller hur de vill gestalta sina tankar har vi inte haft svaret. Det har varit viktigt att inget är fel eller rätt och att det som barnen säger har betydelse. Detta har också fått nya idéer och tankar hos eleverna att komma i dagen.

Erik

ERIK VESTMAN är konstnär och pedagog på Drömmarnas Hus. Han är uppväxt i Falun och Tanzania, utbildad grundskollärare och samhällsengagerad gatukonstnär. Han pratar om att vara uppmärksam, att se det lilla, om att barnen ska få ta plats och möta vuxna utan fasader.

Vad har fött vad när det gäller konst och pedagogik för dig?

Det har alltid funnits paralleller, de har korsat och vidrört varandra. Jag utbildade mig till grundskollärare och började jobba i klass men fortsatte snart med elever med särskilda behov, elever som inte kom till sin rätt i den stora gruppen. I de mindre grupperna fanns mer utrymme för kreativitet och fantasi, för att anpassa undervisningen till målgruppen, mer problemlösning och även möjlighet att jobba konstnärligt. Sedan har jag jobbat som bildlärare också. Den egna konsten har blivit viktigare och viktigare. Jag har alltid gillat att rita, tänka och komma på finurliga idéer. Jag har varit uppmärksam på detaljer. För mig handlar det om det, att se, små saker. Jag har trillat in på det konceptuella, har lekt med kompisar och gjort adbusters.

Adbust?

Gjort om reklam. Falsa reklamkampanjer. Att busa med makten och etablissemangen. Det känns roligt. Saker som man reagerar på, som man vill få upp ögonen för. Utan stora resurser har vi kunnat nå ut. Både det egna skapandet och det pedagogiska arbetet är förändringsarbete. Det handlar om att upp-

täcka saker, att se alternativen och motverka känslan av tomhet.

Du har inte jobbat i skolan på ett tag nu?

Nej, innan jag kom till Drömmarnas Hus jobbade jag med ensamkommande flyktingbarn. Jag har sökt mig bort. Har tyckt att det varit för stressigt. För stora grupper. Att hela tiden se 25 eller 30 elever, man hinner inte. Det kräver rigida ramar, med inte allt för mycket diskussioner, det har inte passat mig.

Vad tycker du skulle göra skolan mer attraktiv, mer kreativ?

Det skulle vara mer levande, mer inspirerande. Det mest konkreta är att ha mindre grupper för att ha tid för varandra, att se varandra och prata. Att komma ut ur skolan och möta människor som jobbar med olika saker och att bjuda in folk till skolan. Att sudda ut gränserna mellan skolan och resten av samhället.

Det låter lite som att man jobbar mer på det sättet i förberedelseklasserna?

Ja, det sättet tror jag hade varit bra för alla.

Vad gillar du mest med det här projektet?

Det är fritt. Det har varit öppet för hur vi ska lägga upp det. Vi har kunnat släppa eleverna ganska fria. Och det har varit öppet hur utställningen ska se ut. Det handlar också om det som jag gör på egen hand, att använda befintliga rum och saker för att få fram ett budskap eller en gestaltning. Och jag tycker om att jobba med den här målgruppen.

Unga, nya i Sverige.

Vad gillar du med det?

Jag har jobbat på transitboende och bott utomlands när jag växte upp. Jag gillar olikheter, när många erfarenheter möts. Det finns mycket likheter också, det ser jag som självklart, men det blir en fin dynamik.

Vad har du själv för bild av utställningen?

Först skapade jag mig en bild av den som om jag skulle gjort den själv. Sedan förändras den bilden när man möter verkligheten. Det är det samma om man gör något själv eller med andra. Nu har det kommit upp en massa grejor som jag aldrig hade kunnat tänka ut. Så ska det vara.

Vad tänker du att man ska få för känsla när man kommer in?

Lite osäkerhet. Är det en lägenhet, en lokal eller utställning, eller har jag kommit hem till någon konstig person? Lite surrealistiskt.

Varför vill man skapa osäkerhet?

Inte så att folk blir ledsna, osäkra och börjar gråta. Utan att det är bra att få tänka till. Att det inte är självklart vad budskapet är. Det är så många gånger det är det, i reklam och så. Rum för tolkning, det tilltalar mig. Och något slags vemod. Jag vet inte om vi lyckas få fram det, men ett slags vemod över att det ser ut som det gör, med våra friheter. Att det är svårt på många ställen i världen. Även här i Sverige, vad gäller till exempel diskriminering, fast vi borde ha goda förutsättningar för att göra något åt det.

Ett tomt rum eller ett fullt

OM PEDAGOGISKA UPPLÄGG OCH KONSTNÄRLIGA UTTRYCK

Till den andra träffen med Landskrona- och Helsingborgsklasserna har vi med oss t-shirtar och utskrifter av bilder och texter som de har valt ut. De får instruktioner kring hur man ska stryka på trycken och vi går sedan vidare. De blir indelade i grupper av sina lärare och får sitta ner och fundera på vad de kan göra med det rum som de blivit tilldelade, ett kök, ett sovrum, en korridor eller bara "ett rum".

Skissa, skriv och rita idéer till lägenheterna utifrån temat grundlagar tillsammans i gruppen. Vad finns i ett kök? Vad vill ni göra i köket för att folk ska tänka till om yttrandefrihet? Tänk på att ni bara har två dagar på er. Vad är möjligt? Brainstorma först, ta med allt, inget är fel, sortera kan ni göra senare!

Det är först lite trevande, vilket inte är något konstigt. Vi pedagoger går runt och lyssnar, peppar och guidar. På toaletten växer det fram ett paradiset med reflektioner kring vår miljö. I köksgruppen finns det en massa olika idéer, en av dem handlar om att rummet ska spegla ett inre kaos hos en man som bor eller har bott där, andra handlar om att det ska vara vatten över allt, speglar, att golvet skall vara taket och

taket golvet, att det ska komma in en båt. Allt går inte att göra, det har vi pratat om innan också. Vi kommer att behöva sålla men nu är de igång och det är värt mycket. I sovrummet ska det finnas väggar med text på. Det ska handla bland annat om religionsfrihet.

I bilen på vägen hem pratar vi om huruvida man borde ha haft med mer exempel på hur man skulle kunna gestalta grundlagar genom vad som finns till exempel på en toalett. Vi pratar om för- och nackdelar. Det är roligt när de kommer på saker själva, men det tar tid att komma igång. Tid som de kanske hade kunnat lägga på att utveckla och komma ännu längre med mer input. Input från oss får de i och för sig nu också, när vi går runt och... Ja, det där är en diskussion som aldrig kommer att ta slut och vi kommer aldrig att få reda på hur det hade blivit om vi gjort annorlunda. Vi åker hur som helst därifrån med en mängd bra idéer och skisser på tre olika rumsliga installationer. De innehåller också information om saker som måste ordnas på olika sätt: en säng, en tv, tavlor med mera.

I Helsingborg var jag inte med, men Erik

och Jafer berättar för mig. De har gett lite mer konkreta exempel på hur man skulle kunna gestalta saker. Vad blev skillnaden? Svårt att säga. Jag ser elevernas skisser, eller rättare sagt kanske synopsis. Här har alla skrivit, både tankar kring vad som ska finnas i rummet, vad som ska gestaltas och även listor på saker som de kommer att behöva.

Vad var det som gjorde att den ena gruppen ritade och att den andra skrev? Deras idéer känns också ganska olika i sina uttryck. I den ena klassen står de befintliga rummen; köket, badrummet och så vidare liksom i centrum, och de knyter sedan an till flera av grundlagarna - även om yttrandefriheten är den som de flesta fastnat för. I den andra klassen tycks en tanke eller ett uttryck i stället stå i centrum. I en grupp vill de ha en skyltdocka som ska stå med övertejpade mun omgiven av glödande kol eller glassplitter. I en annan grupp vill de göra ett rum där två dockor på var sin sida symboliserar fattigdom och rikedom. Den tredje gruppen jobbar med en korridor om yttrandefrihet.

Jag sitter ner en ganska lång stund och pratar

med Jafer och Erik om det finns något i vårt upplägg som har lett till de skilda uttrycken. Till slut inser vi att det funnits några ganska grundläggande skillnader i förutsättningarna för grupperna.

De som gjort mannen med den övertejpade munnen och fattigdom/rikedom, de två verk som på något sätt skiljer sig från de andra för att idén mer än själva rummet står i centrum, har båda haft som förutsättning: ett rum, varken vardagsrum, sovrum eller kök, utan bara "ett rum".

Med dem som skulle jobba med köket började vi prata om vad man kunde göra med allt det som finns i ett kök, det började i den änden. För de som fick de tomma, neutrala rummen, blev frågan snarare vad de skulle fylla det med.

ÅSA KARLSSON är rektor på Dalhems-skolan i Helsingborg. Hon är uppväxt i Motala och kom i början på sjuttioalet till Helsingborg där hon skaffade sig utbildning som både som mentalskötare och fritidspedagog. Nu arbetar hon för andra gången som skolledare på Dahlhem. Hon berättar att hon försöker skapa en kultur där relationen är grundbulten och där barnet står i centrum. Lågmäلت smyger hon runt i utställningslokalen där barnen arbetar för fullt. Hon verkar gilla vad hon ser.

Vad får du för intryck?

Första intrycket jag fick av Drömmarnas Hus var när jag var med en bildlärare i Fulltofta (*Ett naturcentrum i Skåne där Drömmarnas Hus bedriver utepedagogisk verksamhet*). Våra barn gjorde tillsammans med Jafer en av konstku-berna. Sedan kom kuberna till vår skola. Den stod ute på gården och rasade ganska snart. Just då handlade nyheterna mycket om oroligheter på Gaza. Jag minns en elev som kom och berättade om egna erfarenheter därifrån. Istället för att göra oss av med det raserade konstverket gjorde vi något som handlade om att bli av med sitt hem. Tidningar och tv ville komma och göra reportage om vandalisering men jag lyckades faktiskt avstyra det. Det blev jättebra, på många sätt. Det som är bra med

det här sättet att arbeta är att man förutsätter att barnen fixar det. Vi presenterar allt för ofta hur saker ska bli. Här sätts de igång, deras tankar blir viktiga och de kommer att komma ihåg det för de har gjort det med hela kroppen.

Vad tänker du om det barnen gjort idag, målat, fixat och arbetat mer praktiskt?

De är delaktiga i hela processen. De kommer inte bara och sätter pricken över i:et, om de gjort det hade de inte fått samma känsla för helheten. Sen tycker ju jag som rektor att det är fantastiskt att det bjuds på allt det här, att vi blir hämtade med buss och allt. Det är ett problem som vi har, inte minst i ytterordena, att det är svårt att komma iväg. Vi har skaffat en klassuppsättning med cyklar nu i alla fall, så att en klass till exempel kan cykla in till stan.

Hur skulle du sammanfatta anledningen till att ni som skola vill vara med?

Det är hög kvalitet. Det är inga enstaka nedslag utan en process under längre tid och med ett bra avslut.

Har ni, ledning och lärare, pratat om egna mål för er medverkan?

Nej, det är nog inget som vi formulerat. Men jag sa till Mirjana (läraren) att jag tror på det här och temat passade mycket bra in i vår

pedagogiska profil för de äldre årskurserna som är just demokrati.

Vad har du mött för reaktioner från elever och lärare?

De är jättenöjda. De känner sig väl bemötta och det är viktigt. Det är ofta som det inte är så. Ofta blir det konflikter, kulturkrockar. Här är det tvärtom. Sedan märker jag att eleverna har mycket djupare tankar. Vi måste bli bättre på att fråga om deras bakgrunder. Hur de hamnat här. Vi vet så lite. Det är ytterligare ett perspektiv.

Hur menar du med djupare tankar?

Jag tänker bland annat på den där dockan med den övertejpade munnen. Det bottnar i något. Det finns andra kunskaper än dem som annars kommer fram. Och det är bra att de kan tycka olika, att man ser att det inte bara finns en sanning, att många kan ha rätt.

Amo, när ska vi krossa?

OM ATT JOBBA PRAKTISKT I GRUPP

Kommer ni ihåg vad vi ska göra idag?

Vi ska göra våra egna rum.

Vi pratar om dagens upplägg och säger att klockan tio kan vi ta rast.

Får man fortsätta?

Unders vårens tredje workshop kommer klasserna från Landskrona och Helsingborg till Drömmarnas Hus för första och enda gången. Här ska de få jobba praktiskt med saker som ska finnas i deras rum: möbler, mattor, skyltdockor, kläder, dörrar, porslin och annat. Grupperna på sju, åtta elever som de har delats in i börjar av sig självt att delas in i mindre när de sätter igång med olika saker som ska göras. För den som vill finns det också möjlighet att sätta sig själv med någon av de många glas och muggar som vi ställt upp på en hylla. På dem kan de arbeta med text eller bild kring lagarna. Det har vi också sett som en slags back-up ända sedan de gjorde sina skisser, det vill säga om grupparbetet på något sätt skulle haverera. I det syftet kommer de inte att behövas, men det är ändå bra att ha alternativa planer när man drar igång med den här typen av workshops. Det är en trygghet för oss som pedagoger, att vi kan göra om och improvisera om något inte skulle fungera.

Till "Paradisoaletten" byggs ett landskap med en bondgård, djur och ett staket av tops

inuti ett skåp, och i ett annat skåp förbereds mediciner mot miljöförstöring. Av idéerna kring köket blir "Kaosköket" den genomförbara. Här förbereder man trasiga stolar och ett kluvet fotbollsspel. I en mikrovågsugn har en kyckling exploderat så att blodet sprutar. I sovrummet jobbar de med texter om och ur lagarna på krukor, dörrar, väggar och en tv.

Den fattiga och den rika dockan sminkas och kläs. I yttrandefrihetskorrideren har de egentligen också velat ha en skyltdocka. Det har vi inte förstätt men Jafer fixar kläder, skumgummi att fylla dem med och ett huvud och två av tjejerna ägnar resten av dagen med att bygga upp en människa som sitter på golvet. De sprayar "yttrandefrihet" på en matta och byter ut siffrorna på en klocka mot bokstäverna y t t r a n d e f r i h e t. De målar även en tavla, svart.

Alla följer i stort sätt sina ursprungliga skisser. En nackdel är dock allt material som finns i vår ateljé som sätter igång andra impulser; som att leka med en massa färger och kulörta fjädrar. En tom yta hade varit bättre, men man får anpassa sig efter vad man har. Det samtidigt roligt att ungarna flödar och är igång.

Kring skyltdockan med den övertjejpade munnen, alias "Kämparen", är det full aktivitet. Vad handlar det här om, frågar jag?

Man måste kämpa för att komma långt. Man ska

se att han har kämpat.

Var vill han?

Det är en dörr, till friheten, typ.

De klipper hål i hans kläder och patinerar dem med brun färg. De målar hans fötter röda av blod, tejpar hans mun och sätter bindel för hans ögon. Det är hela tiden högljudda diskussioner om hur mycket eller lite blod eller smuts och hål det ska vara och hur det ska se ut. En kille, Haidar, är inte med och målar utan sitter hela tiden och pratar istället. Först tror jag att han är helt oengagerad, sedan förstår jag att det är precis tvärtom. Han säger:

Dom säger att han kämpar mycket.

Vad jag undrar är: Varför blev han gripen?

Kolla (han pekar på de andra som jobbar) så fint de gjorde!

Han är Al Qaida och CIA har tagit han.

Det blev slagsmål. Han hamnade i fängelse, i ett tomt rum.

Sen smet han. Det är vad jag har att säga.

Nån annan kanske har en annan version.

Jafer går förbi och en av de andra killarna frågar honom: *Amo, när ska vi krossa?* Nu är det dags att krossa bilglaset som ska bli glassplittret runt *Kämparen* och några av de andra killarna som också har suttit vid sidan av blir nu engagerade.

Haidar

HAIDAR är 13 år och går i sjuan på Dalhemsskolan i Helsingborg. Han är född i Bagdad och kom till Sverige för nio år sedan. Han pratar mycket och analyserar hela tiden med skärpa och humor vad hans grupp håller på med.

Vad tycker du om skolan?

Bra. De behandlar alla lika. Vi såg en film som handlade om några som inte gjorde det. Så frågade dom: Är det så här? Och vi sa, nej!

Och vad tycker du om det ni jobbar med?

Jag gillar alla ämnen. Särskilt matte och geografi, och idrott för att vi är ute mycket. Då samarbetar alla, ingen klagar. I min förra klass så klagade alla. Här är det ingen som klagar. Alla är med.

Hur gick det till när ni skulle vara med i det här projektet?

De kom och presenterade sig själva och hade med sig texter om religionsfrihet och yttrandefrihet och att man har rätt till sin egen åsikt utan att kränka andra. De la ut alla papper och så fick vi välja och sen fick vi rita först med blyerts och sen med tuschpenna.

Vad valde du?

Religionsfrihet.

Vad gjorde du för bild till det?

En bild av Koranen, Bibeln och Toran. För att man har rätt till alla.

Vad är Toran?

Judarnas heliga skrift.

Aha.

Jag valde de tre för att de är syskonreligioner.

Gjorde ni något med grundlagarna innan Jafer och Erik kom till er?

Ja, vi hade prov på samhäll om grundlagarna. Och så fick vi skriva en berättelse. Jag skrev en som handlade om att man inte skulle ta lagen i egna händer. Det var en kille som hade varit utsatt för brott. Han gick till polisen men de gjorde ingenting. Han filmade och kom med mer bevis men de gjorde ingenting ändå. Till slut tog han lagen i egna händer.

Vad var det för uppgift som ni hade fått då?

Det skulle vara något om lagen och något dåligt. Något som får dig att ändra din åsikt. Jag tycker det var fel. Men jag fattar ändå honom.

Vad spännande. Vad tänker du om det som ni gör nu i projektet?

Spännande (stort leende). Jag har aldrig gjort något sådant i hela mitt liv. Att designa sin egen docka, att det är om lagen och rätten till åsikter...

Vad är fördelen med att göra något sådant här jämfört med vanligt skolarbete?

Vi har inte så mycket projekt eller utflykter och sådant nu för tiden. Det är mycket prov och sådant. Så det är roligt att komma iväg. Roligt att samarbeta. Vi gör inte det annars, bara i gympan.

Så det är bra att byta miljö och att få samarbeta, är det något mer?

Att bygga en docka. När man är klar ser man bilden framför sig.

Du har mycket idéer och tankar.

Ja, när jag ser honom tänker jag på varför han

är smutsig? Jag tänker att de grep honom och att han smet sen.

Ni har jobbat mer fysiskt med kroppen idag. Vad händer då?

Man måste samarbeta. Som när vi krossade glas. Det var roligt. Alla borde få göra det. Men sen när vi skulle tömma ut glaset så var vi tvungna att samarbeta, annars hade det inte gått.

Sedan ska ni komma en gång till och bygga i utställningslokalen och sedan nästa gång är det vernissage. Hur ska det bli?

Jag blir nervös. Man blir stolt. Jag har aldrig gjort något sådant här förut. Andra kommer att prata om ens docka och man kan säga att det här har jag gjort.

Kan du föreställa dig hur det kommer att se ut?

Ja, jag ser det nästan som ett förhörssrum med glas som man kan se igenom men inte ut ur. Jag tänker egentligen att han ska sitta ner. Att han har blivit gripen.

Det verkar som om ni har lite olika idéer om vad det ska handla om?

Vi har en idé men sen kommer man på fler. Någon tänker att det ska handla om att han kämpar. Vad har det med samhället att göra, undrar jag? Gruppen och jag kan ha olika åsikter. Alla har inte egna, några ändrar sig efter hand, som att han skulle ha blod på fötterna.

Får du gehör, lyssnar folk på dina idéer?

Ja, till slut bestämmer vi vilket som passar perfekt, sen sätter vi det.

Sista workshopen

OM ATT BARA GÖRA, MEDBORGARKUNSKAP, ÄGANDE, LJUD OCH REVOLUTION

Mycket arbete läggs naturligtvis ner mellan träffarna med skolorna. Förutom det pedagogiska för- och efterarbetet är det allt det praktiska kring att bygga upp en ganska omfattande utställning. Jafer och Erik jobbar båda nästan heltid med projektet under våren och under andra halvan av våren kopplas även en producent, Johanna Fridh, in i projektet. Av Stena Fastigheter får vi låna två lokaler. Det ena är en affärs- och kontorslokal på Möllevången i centrala Malmö. Den kan vi göra om så att vi får känslan av en lägenhet. Att få låna en riktig lägenhet under flera månader som vi först tänkt hade oss visar sig vara svårt och kanske något som skulle bli provocerande och inte så lämpligt i en stad med mycket trångboddhet och bostadsbrist. Jafer och Erik, som för övrigt även är utbildad snickare, bygger en ny entré till lokalen med en vanlig lägenhetsdörr. Element byggs in, det målas och byts golv. Vi får också en källarlokal i Lindängen i Malmö. Där ska det bli två svarta rum med plats för en del av de saker som var med under decemberutställningen – och även *Kämparen*.

När klasserna kommer till Malmö för den fjärde och sista praktiska workshopen innan vernissagen är det bara till att hugga in på saker som redan är igång. Det ska målas ytterligare och alla deras grejor ska på plats. Vi tittar på alla rum i hela lokalen och Jafer och Erik går igenom allt som ska göras under dagen, vad som ska målas och städas. Och jag, som är av

naturen kritiskt lagd, tänker: ”Släpper vi in ungarna för lite nu? Vi bara pratar om allt som vi tänker på. Är det mer vårt projekt nu än deras?” Det är som att Jafer och Erik är så mycket inne i det själva nu att de mer än pedagoger är hantverkare och konstnärer. Det, tänker jag senare, kan vara ett bra sätt att vara pedagog på också.

Genom samtal med rektorn Åsa, läraren Mirjana och eleverna förstår jag att de i högsta grad känner att det är deras utställning. Jag tänker även att det är viktigt att de är delaktiga i den här praktiska fasen när vi inte pratar så mycket utan mest gör. Det här är en viktig del i en konstnärlig process och den är de också med i.

Jag blir imponerad över hur alla ser vad som behöver göras, delar upp sig och huggar in på olika saker.

En av de forskare från Linköpings Universitet, som har följt och ska utvärdera projektet för Integrationsfondens räkning, gör en gruppintervju med några av barnen under förmiddagen. Jag frågar honom hur det har gått och han säger att det är svårt att få barnen att prata om det som de har gjort med utgångspunkten i medborgarkunskap. Han måste åka hem och omformulera frågorna. Iakttagande observation tycks ge mer. ”Medborgarkunskap” tänker jag, ”just det”. Det var temat från början. Det är lätt att glömma bort med tanke på allt som händer på vägen. Vad har det som de gör

nu med medborgarkunskap att göra? Att lära sig att måla en lägenhet? Ja, kanske det. Att samarbeta? Absolut. Att uttrycka sina känslor och tankar? Ja, absolut har det med medborgarkunskap att göra.

Förutom allt det praktiska är det faktiskt en ny kreativ komponent, och en viktig sådan, som tillkommer den här gången. Jens, vår kompositör, har med sig sin dator med ljudprogram och en extra hårddisk med mängder av ljudfiler. Han har sett de olika gruppernas skisser på vad som ska hända i deras rum och vad det finns för teman. Utifrån det har han gjort en ljudskiss till varje installation. De lyssnar och kommer direkt med nya idéer. I kaosköket vill gruppen ha en kyckling som kacklar och sedan exploderar.

I sovrummet finns det texter om religionsfrihet, en bild på en överkorsad snara ("Dödsstraff får icke förekomma") och på golvet fullt med utslängda kläder. På ljudet hörs kyrkklockor, böneutropare, böner på olika språk och ett ångestskrik från en man som inte vill bli hängd. Ungarna vill också ha musik och ljudet av en fest, och sedan snarkningar. På så sett får det som man ser i rummet en förhistoria och någon slags närvaro. Allt binds samman och det tillkommer nu också en dimension av berättelse i deras verk.

Ljudet går ofta direkt till magen och känslorna; det ger en tydligare "stämning" till

rummen och hela utställningen. En ytterligare sak som imponerar på mig är hur de lika mycket som att lägga till saker på ljudspåren väljer att rensa, ta bort och tona ner. När de lämnar lokalen på eftermiddagen finns de enkla avskalade ljudbilderna där. Det är häftigt att allt de kommer på går att göra direkt. De får omedelbart höra hur deras idéer fungerat.

En av eleverna har träffat en kvinna som promenerat förbi utanför lokalen. Hon bjuder in henne, skojar och säger att det är hennes mormor. Stolt visar hon upp och berättar om allt som finns i rummen. De fotograferar sig själva och varandra framför sina verk och i sina arbetskläder. Det känns också som ett tecken på att det är deras, att de äger. Vi äger!

I källaren på Lindängen målas väggarna svarta i rummet där *Kämparen* ska stå. De vill att det ska låta som att det pågår demonstrationer och revolter utanför fönstren. De spelar in sig själva när de skanderar "Frihet" på arabiska.

Revolterna som under den här våren fått flera regimer i Nordafrika och Mellanöstern att falla och många andra att skälva har gett resonans till det som vi sysslat med. Ord som "yttrandefrihet", "demonstrationsfrihet" och "grundlag" har hamnat i ett nytt ljus, inte minst för många av de barn som vi arbetat med och som har sina rötter i regionen.

Kristina

KRISTINA LEIONEN är lärare på Dammhagskolan i Landskrona där hon undervisar i religion, samhällskunskap, historia, geografi, svenska och svenska som andra språk. Hon trivs väldigt bra på skolan. Hon tycker om den för att det är en skola med mångfald. Hon pratar om att göra skillnad i andra människors liv, att komma nära sina elever och se dem utvecklas.

Vad har projektet betytt för dig och dina elever?

Även om de inte kan peka så här på saker som de lärt sig, så har de lärt sig jättemycket, om demokrati till exempel. De kan dra paralleller till saker som hänt i Egypten och Libyen på ett annat sätt. Och de har lärt sig om samarbete. Och det har varit en språkutveckling i sig, både i tal och i skrift. Och sedan det estetiska, så klart.

Vad har det betytt för dig själv?

Jag har ju undervisat om grundlagarna förut, men detta är något annat, inte så tillrättalagt. De flesta lärare är lite kontrollfreaks och det kan vara bra att släppa på det ibland. Jag gick en utbildning på Malmö högskola nu under våren som handlade om att undervisa i svenska och svenska som andraspråk. Då föreslog jag för min grupp att vi skulle använda detta. De var väldigt positiva. Mycket litteratur stödjer också de här sätten att arbeta med

språkutveckling. Det står också i läroplanen att man ska kunna uttrycka sig i andra former än i skrift. I min grupp på kursen utvecklade vi ett projekt där vi tänkte oss att arbeta konstnärligt med grundlagen och att involvera svenska, religion, samhällskunskap och bild. Vi började med att läsa om grundlagarna i samhällskunskapen och fortsatte sedan med litteratur i svenskan och så vidare.

Så det har gett dig input i ditt dagliga arbete?

Ja, det har det.

Vad var dina tankar efter vernissagen?

Barnen var upprymda. Jag tror de kände sig viktiga. De är lätta att motivera. De tycker det mesta är kul.

Har bilden av projektet förändrats under vägen?

Det blev bättre än jag trodde. Först tänkte jag att det blir för svårt. De kommer inte att få ihop det. Och med bild, många tycker det blir fullt när de tecknar och så. Men alla har blivit delaktiga. Om de så har målat en vägg svart så har de gjort något.

Vad skulle du säga till någon som inte varit med, om vad vi gjort?

Våga prova. Kanske känns det stort men det blir positivt och det blir över förväntan. Det har varit jättetrevligt och jättebra.

Vi är på väg att bryta upp och tackar för den här tiden. Hon säger än en gång hur utvecklande det varit för dem och hoppas att det varit det för oss med. Ja, absolut. Jag har lärt mig mycket, säger jag. Det har varit spännande att få jobba med så pass få elever och under så lång tid och att det har funnits tid till att reflektera över hur man jobbar. Att skriva det här har lärt mig mycket, säger jag. Och hon säger att "barn från andra kulturer har lärt mig mycket, om riktiga livet. En del har varit med om så mycket och ändå hoppar de omkring och kommer i tid till skolan. Barn är starkare än oss."

Sandra

SANDRA är 14 år och går i åttan på Dammhagskolan i Landskrona. Hon är uppväxt i irakiska Kurdistan. Hon tyckte om att komma till Sverige eftersom det inte var fred där hon kom ifrån, utan det var oroligt. Hon är skärpt och hon har mer att säga än vad hon än så länge hittar ord för. Svenskan är hennes tredje språk, efter kurdiska och arabiska.

Vad tänkte du först om projektet?

Att det var bra, att det handlade om konst och grundlagar och att lära sig på ett roligt sätt.

Varför var det ett roligt sätt?

Att inte bara skriva, att göra för hand och bygga.

Hur blev det sedan, tycker du?

Det blev jättebra. Jag blev helt överraskad när jag såg det.

Hur då överraskad?

På utseendet.

Hur tänker du då?

Vet inte. Det blev bättre än jag trodde.

Har du gjort något liknande förut?

Nej, det är första gången.

Vill du göra det igen?

Ja, jättegärna

Vad har du och dina kompisar lärt er tror du?

Att inte smutsa ner miljön, att vara rädd om den.

Vad har du lärt av att göra saker med händerna?

Man upplever också... Det är som att man... (Det är något mer hon vill säga men hon hittar inte ord. Prata runt det, säger jag, så kan vi hjälpas åt, men hon vet inte hur hon ska säga det.)

Vad kommer du att komma ihåg?

Samarbetet med paradistoletten. Utseendet på badrummet.

Vad fick du för känsla när du klev in i badrummet?

Helt plötsligt glad och stolt och förvånad över det vi gjort.

Dörrar

OM VAD MAN KUNDE SE OCH HÖRA PÅ UTSTÄLLNINGEN

En orkester stämmer upp. En röd vägg lysas upp av röda lampor, en svart tavla, en klocka som tickar y t t r a n d e f r i h e t, en man sitter på en stol med förtejpade mun. I köket står stolar med stympade ben och ett klucket fotbollsspel. Kaffé har runnit ner på golvet. En höna kacklar, sprängs, glas krossas och i fjärran skäller en hund. En tunnel av viskande toner. En hylla full av ord och bilder, en människa i en annan, en skog som dör, "Sorg", "Barn", dörrar och svävande figurer. Övergivna väskor och en tröja med en text om rätten att röra sig över gränser.

I badkaret simmar akvariefiskar och det gröna golvet är täckt av blomblad. En liten spotlight lyser upp bondgården under handfatet, naturen har trängt sig in. I Skissernas skog ropar de små anteckningarna "Mother", "Mother", "När jag kan träffa min mamma???????"

En kvinna i fina kläder är på fest. Hon dricker vad hon vill och ingenting fattas henne. Eller? Mitt emot står en annan kvinna i trasor

med sitt barn i famnen och ser på. Vid hennes fötter ligger en kokosnöt, en potatis och lite ris. Någonstans skriker en människa på väg till galgen och det blåa nattljuset faller över kläderna som ligger utspridda på ett golv. Från en mörk källare hörs en man mumla. Han står med övertjepad mun vänd mot en dörr på glänt. Utifrån hörs demonstrationer och upplopp. Från ett annat rum hörs ett barn viska: "All offentlig makt i Sverige utgår från folket".

Vi följer ljudet och där bakom håll i vägen öppnar sig samhällen, en koloss som hålls samman av händer, gestalter som ser på när en man ska hängas, en annan ligger ensam i sin säng och drömmer om en vän. "Ingen människa får diskrimineras".

De interaktiva delarna, den stora svarta väggen, bordet och kuddarna fylls snabbt med ord: "Det finns inget fel, inget rätt. Tänk först och gör sen." "Varför ska du döda mig?" "Vi finns av en anledning" "All offentlig makt ska utgå från folket" "Vi har bara varandra" "Vi lever för rättvisa!" "zenga, zenga, dar, dar, bet, bet".

RIKEDOM

Nej till våld

WOLNOSC

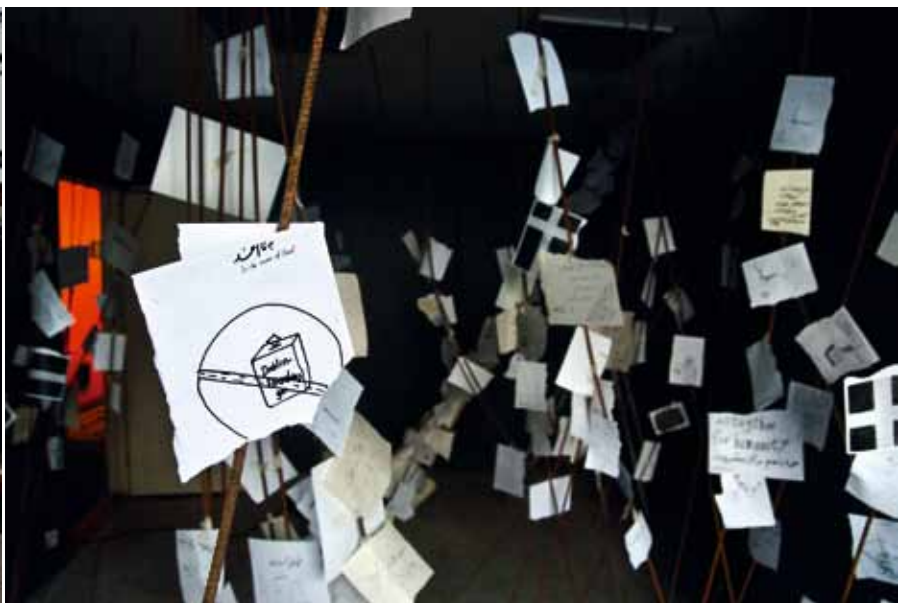
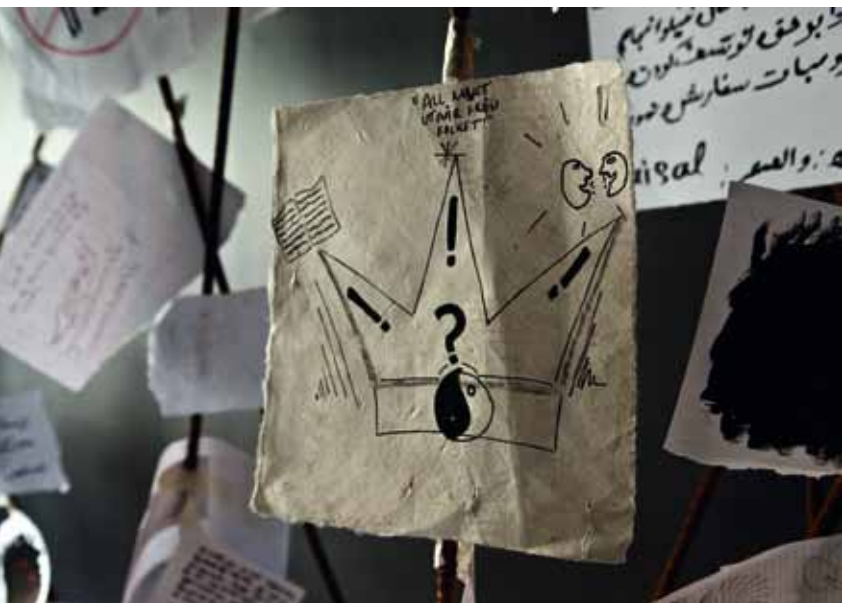
FRIHET

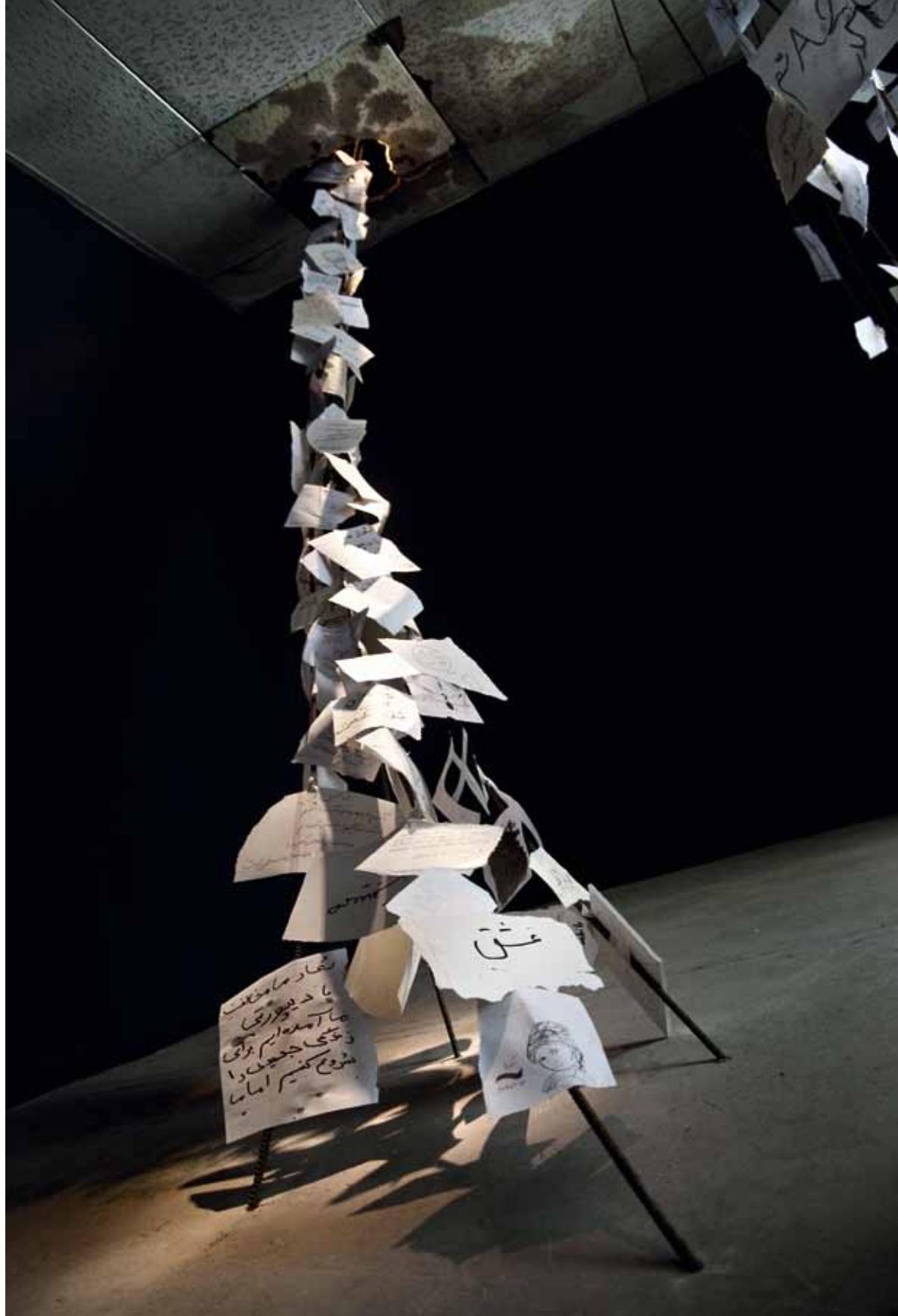

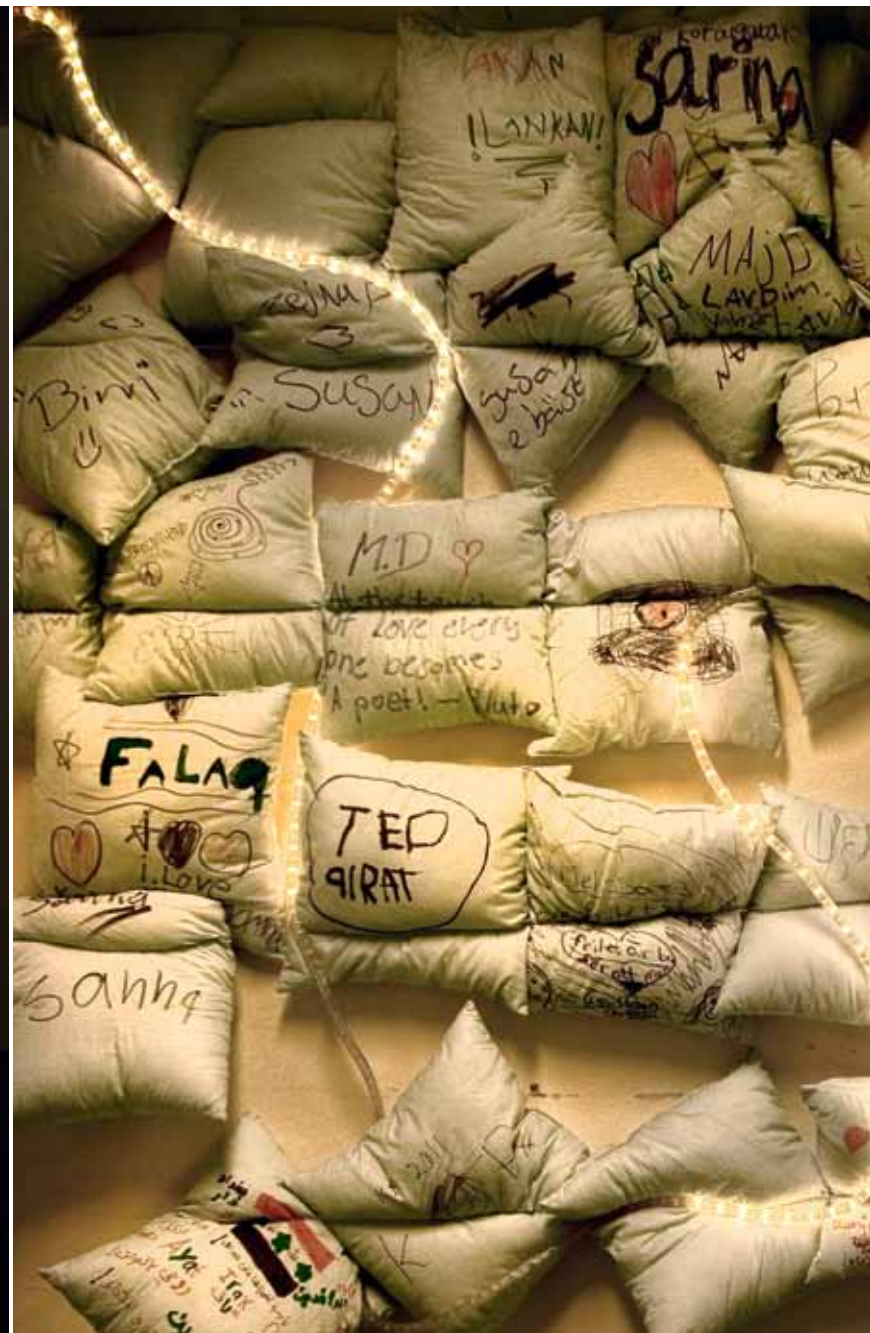

A photograph of a white t-shirt inside a dark brown leather suitcase. The t-shirt is crumpled and has Swedish text printed on it. The text reads: "Ingen medborgare får landsförvisas eller hindras att resa in i riket." The suitcase is open, and several other suitcases are visible in the background, suggesting a travel or storage setting.

Ingen medborgare får landsförvisas
eller hindras att resa in i riket.

Drömmarnas Hus

Drömmarnas Hus Frölichs väg 4 213 68 Malmö / 040-311580 / info@drommarnashus.se / www.drommarnashus.se

